RYSUNEK W SZKOLE

ROK I
NR. 1

WILNO
1939

RYSUNEK W SZKOLE

KWARTALNIK ORGAN ZESPOŁU NAUCZYCIELI RYSUNKU
OGNISKA METODYCZNEGO W WILNIE

TREŚĆ NUMERU:

Założyciele czasopisma: 1. TRZEBIŃSKA-BODZIŃSKA HELENA, 2. BODZIŃSKI JÓZEF, 3. NARUDZKI WACŁAW, 4. CHMURA WŁADYSŁAW, 5. KUCZYŃSKI EDWARD.

Redaktor: BODZIŃSKI JÓZEF, profesor Liceum i gimnazjum, kierownik ogniska metodycznego dla nauki rysunku w Wilnie.

Projekt okładki: KUCZYŃSKI EDWARD. Zdjęcia fotograficzne: ZDANOWSKI EDMUND.

Prenumerata roczna za 4 zeszyty zł. 8.—. Cena 1 zeszytu zł. 2.50. Zeszyt podwójny zł. 4.—. Księgarnie otrzymują 20% rabatu.

Skład główny, adres redakcji i administracji kwartalnika „Rysunek w szkole": Wilno, Ognisko metodyczne rysunku, ul. Mała Pohulanka 7. Konto P. K. O. 701.062.

Rękopisy przeznaczone do kwartalnika „Rysunek w szkole" powinny być pisane po jednej stronie. Rękopisów Redakcja nie zwraca.

Ostra Brama w Wilnie Jakimowicz

Ostra Brama w Wilnie — Jakimowicz

RYSUNEK W SZKOLE

Rok I | Wilno. I Kwartał. 1939 | Nr 1

O G N I S K A M E T O D Y C Z N E

Zrodzone z troski o rozbudzenie wśród nauczycielstwa głębszych zainteresowań dydaktycznych i podniesienie poziomu nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących, ogniska metodyczne, których coraz gęstsza sieć pokrywa Rzeczpospolitą, mają spełniać rolę koleżeńskich poradni, zadanie czynnika, skupiającego nauczycielstwo nie na podłożu oficjalnym, ale na gruncie stosunków koleżeńsko-towarzyskich, które prędzej i skuteczniej pozwolą wciągnąć nauczycielstwo w wir czynnej i twórczej pracy nad doskonaleniem metod nauczania w zakresie poszczególnych przedmiotów. Ogniska metodyczne — to nietylko swoista i oryginalna forma dokształcania nauczycieli, ale instytucja, mająca może przede wszystkim na celu rozbudzenie pierwiastków twórczych, wzmożenie zainteresowań pedagogicznych, skupienie ludzi dookoła wysuniętych przez praktykę szkolną ważnych zagadnień, skoordynowanie ich wysiłków, przy których nic z wartościowych pomysłów i prób nie zmalałoby w ukryciu, ani nie zamarło w odosobnieniu.

Włodzimierz Gałecki. Czasopismo Oświata i Wychowanie, zeszyt 2—3. Rok V. Warszawa 1933.

O D W Y D A W N I C T W A

Wydawnictwo niniejsze powstało zbiorowym wysiłkiem organizacyjnym zespołu nauczycieli rysunków ogniska metodycznego w Wilnie.

Czasopisma, poświęconego wyłącznie dydaktyce rysunków, obecnie w Polsce nie posiadamy. Wydawnictwa podobne sprowadza się z za granicy. Czesi wydają dobrze prosperujący miesięcznik p. t. „Ćeskoslovensky kreslir". U nas na tym odcinku pracy panuje od szeregu lat niczym nie zamącona cisza. Bogactwo różnorodnych problemów współczesnej dydaktyki rysunków sprawia, że mimo trudności finansowych wydawanie organu, poświęconego nauczaniu rysunków, narzuciło się nam jako konieczność. Redakcja ma nadzieję, że czasopismo spotka się z gorącym poparciem wszystkich nauczycieli rysunków i osób, dla których wykształcenie plastyczne młodzieży jest czynnikiem pierwszorzędnego znaczenia.

W wyższych klasach szkoły powszechnej rysunek ma podobne zadanie, jak w gimnazjum. Uczniowie wykonują projekty dekoracji wnętrz na uroczystości szkolne, plakaty, afisze, rysują przedmioty użytkowe z natury i wyobraźni. Zaznajamiają się z różnymi technikami rysunkowo-malarskimi i graficznymi. Sądzimy, że doświadczenia, poczynione w gimnazjum, będą cenną pomocą przy organizacji pracy również na terenach szkół powszechnych.

Kwartalnik „Rysunek w szkole" w pierwszym roku swego istnienia uruchamia następujące działy: 1. Organizacja pracy i metodyka nauczania rysunków. 2. Z działalności ogniska metodycznego dla nauki rysunków w Wilnie. 3. Z terenu pracy członków ogniska. 4. Z terenu pracy ognisk metodycznych przy innych kuratoriach. Ponadto w każdym numerze znajdować się będą dwie wkładki: reprodukcja drzeworytu oraz reportaż fotograficzny z architektury Wilna. Prenumerator kwartalnika będzie posiadaczem szeregu reprodukcyj, potrzebnych w szkole przy omawianiu stylów architektury lub technik graficznych. Inne działy powstawać będą w miarę rozwoju kwartalnika. Redakcja ma zamiar w przyszłości przekształcić kwartalnik na centralny organ ognisk metodycznych w Polsce. Projekt ten zostanie omówiony na ogólnokrajowym zjeździe kierowników ognisk rysunkowych w bieżącym roku szkolnym.

JÓZEF BODZIŃSKI

URZĄDZENIE I OŚWIETLENIE PRACOWNI RYSUNKOWEJ W SZKOLE ŚREDNIEJ OGÓLNOKSZTAŁCĄCEJ

Duże zainteresowanie u nas w ostatnich latach nauczaniem rysunków przejawia się w coraz liczniejszych zgłoszeniach młodzieży na naukę tego nadobowiązkowego przedmiotu. Pozwala to przewidywać, że w najbliższej przyszłości wyłoni się w wielu gimnazjach i liceach już teraz aktualna sprawa organizacji pracowni rysunkowych.

Pragnąc przyjść z pomocą tym wszystkim, którzy by do opracowania tego zagadnienia chcieli na terenie szkolnym przyczynić się, podaję poniżej rady i wskazania praktyczne w tym względzie, oparte na obserwacji, doświadczeniach i próbach, przeprowadzanych od lat kilku na terenie pracowni metodycznej rysunków przy Państw. Liceum i Gimn. im. króla Zygmunta Augusta w Wilnie.

Szczególniejszą uwagę zwrócę przy tym na tak ważną, a w rzadkich tylko wypadkach właściwie rozwiązaną kwestię oświetlenia pracowni rysunkowej, następnie zaś na sprawę racjonalnego jej używania.

1. ZAGADNIENIE ŚWIATŁA W PRACOWNIACH RYSUNKOWYCH.

A. **Uwagi ogólne.**

Nie ma lokalu szkolnego, którego oświetlenie wymagałoby większej staranności, jak pracownia rysunkowa. Rysowanie wymaga specjalnie dużej ostrości widzenia. Oświetlenie powinno być bardzo intensywne. W klasach rysunkowych, w których odbywa się szkicowanie modeli, osób lub brył, oświetlenie powinno być tego rodzaju, aby światło rzucało dostatecznie silne cienie, które, jak wiadomo, zwiększają plastykę modeli. Zbyt słabe oświetlenie zmusza uczniów do nadmiernego pochylania się nad rysunkiem, co powoduje krótkowzroczność, nie mówiąc już o skrzywieniu kręgosłupa.

B. **Oświetlenie naturalne.**

Ćwiczenia rysunkowe odbywają się przeważnie za dnia, toteż na pierwszym miejscu należy wspomnieć o zasadach oświetlenia dziennego.

Najbardziej racjonalne oświetlenie pracowni rysunkowej dają okna, umieszczone po lewej stronie uczniów. Zasada ta dotyczy tylko tych sal rysunkowych, których głębokość, mierzona od okien, nie przekracza podwójnej odległości górnej krawędzi okien od podłogi, przy czym okna powinny być umieszczone po stronie północnej z niewielkim odchyleniem na zachód lub wschód. Okna boczne mogą być zastąpione górnym oświetleniem w stropie, lub w odpowiednio pochylonej ścianie bocznej. Umieszczenie okien w tylnej ścianie jest poważnym błędem, gdyż takie światło oślepia wykładowcę i powoduje cienie przed rysującymi. Dotyczy to również umieszczania okien naprzeciw uczniów, wówczas bowiem światło, padając wprost, oślepia uczniów i utrudnia odczytywanie z tablicy. Ze względu na to, że światło, dochodzące przez górną część okna pada głębiej do sali, nie powinna odległość górnej krawędzi okna od sufitu przekraczać 15 cm. Dolna natomiast krawędź okien nie powinna być powyżej 1,30 metra, ani też poniżej 1 metra nad podłogą. Niedopuszczalnym jest umieszczanie okien poniżej poziomu stolików rysunkowych.

Okna powinny być zaopatrzone w długie czarne zasłony, służące do zaciemniania sali, celem wyświetlania przeźroczy.

C. **Oświetlenie sztuczne.**

Zadaniem sztucznego oświetlenia jest umożliwienie oku ludzkiemu widzenia otaczających go przedmiotów, w sposób łagodny, wyraźny i jak najbardziej higieniczny. Koniecznymi warunkami oświetlenia pracowni rysunkowej są: dostateczna jasność, czyli intensywność oświetlenia, równomierność, brak jakiegokolwiek bądź zjawiska oślepiania oczu, naturalne i nieprzesadzone oddanie cieni oraz barw. Rozróżniamy trzy zasadnicze rodzaje oświetlenia sztucznego: 1. Oświetlenie bezpośrednie. Źródło światła jest osłonięte od góry reflektorem tak, iż całe światło pada bezpośrednio w dół — na powierzchnię pracy. 2. Oświetlenie pośrednie. Światło, padając z żarówki, jest za pomocą odpowiedniego reflektora skierowane na sufit, skąd po odbiciu się, już rozproszone pada na ściany, od których od-

bija się powtórnie, aż wreszcie trafia na miejsce przeznaczenia. Oświetlenie tego rodzaju nie daje prawie żadnych cieni, wobec czego nie nadaje się do rysunku z natury. Stosowane jest natomiast w kreślarniach szkół technicznych.
3. Oświetlenie półpośrednie jest połączeniem obu wyżej opisanych sposobów i nadaje się najlepiej do oświetlenia sal szkolnych. W oświetleniu tym część strumienia świetlnego pada najpierw na sufit (część pośrednia), — druga zaś część strumienia świetlnego, przenikając przez klosz szklany, silnie rozpraszający światło, zwykle mleczny, pada wprost na dół (część bezpośrednia).

D. **Oświetlenie pracowni rysunkowej.**

Oświetlenie, dotychczas stosowane w klasach i pracowniach rysunkowych, jest za słabe, wskutek czego zmusza uczniów do nadmiernego natężania wzroku. Oświetlenie powinno być intensywne, tj. wynosić około 160 luxów.

Jeżeli uwzględnimy, że światło dzienne oświetla sale szkolne w pobliżu okna z jasnością 1000 luxów, w głębi zaś z jasnością 200 lx., to jakże słabym wyda się nam oświetlenie naszych klas rysunkowych przy stosowanym dotychczas sztucznym oświetleniu 30—60 lx. Czyż w takich warunkach można rysować? Wszelkie obawy, że oświetlenie sztuczne męczy oczy i jest dla wzroku szkodliwe, są płonne, gdyż najsilniejsza nawet lampka elektryczna nie osiąga w praktyce jasności światła dziennego. Tylko nadmierny blask lamp może wywrzeć ujemny wpływ na wzrok, natomiast siła oświetlenia, to znaczy jasność, oddziaływa dodatnio na procesy percepcji oraz na szybkość rozróżniania szczegółów oglądanych przedmiotów lub ich kolorów. Oświetlenie stolików rysunkowych powinno być przeważnie bezpośrednie, ze światłem rozproszonym, t. zw. „miękkim“, pochodzącym z żarówek mlecznych. Żarówka powinna być umieszczona tak głęboko wewnątrz reflektora, a ten ostatni powinien być tak wysoko zawieszony, by padające zeń światło nie oślepiało uczniów, siedzących w normalnej pozycji przy stolikach.

Modele rysunkowe muszą posiadać odrębne oświetlenie dodatkowe. Osiąga się je przez umieszczenie w reflektorze, służącym do oświetlenia bezpośredniego żarówki o bańce ze szkła przeźroczystego, dającej światło skupione, t. zn. „twarde“, uwypuklające kształt modeli. Światło to powinno padać normalnie, to jest zawsze z góry skośnie w dół (podobnie do światła dziennego), gdyż tylko wtedy otrzymamy naturalny kierunek cieni.

2. OPISY SZCZEGÓŁOWE MEBLI I URZĄDZEŃ PRACOWNI RYSUNKOWEJ.

Wymiary mebli uzależnione są od wzrostu uczniów. Zasięg ręki wzwyż dla średniego wzrostu ucznia nie pozwala na wysokość mebla większą od 2 metrów. Szczegółowe wskazówki w zakresie wymiarów mebli szkolnych znajdują się w wydawnictwie Ministerstwa W. R. i O. P. p. t. Gimnazja ogólnokształcące. Teren — budynki — instalacje — meble. Warszawa 1936 r. Meble szkolne, przeznaczone do urządzenia pomieszczeń gimnazjów ogólnokształcących, zostały zaliczone do ogólnego katalogu mebli szkolnych i oznaczone znakiem MS („mebel szkolny“) oraz numerem kolejnym. Znak ten wraz z numerem jest oznaczeniem katalogowym, na które należy się powoływać przy zwracaniu się do Ministerstwa o odbitki rysunków mebli w podziałce 1 : 10 (dwukrotnie większej, niż zamieszczone w katalogu). Odbitki mogą służyć jako wzór do wykonania mebli, do przetargów itp.

Tablica w pracowni rysunkowej.

Tablica powinna być możliwie duża (normalnie 3 m. długa), wykonana z linoleum. Dla pracowni rysunkowej jest przewidziana tablica ścienna kombinowana z ekranem MS 17. Ponieważ w czasie wykładów uczniowie zmuszeni są patrzeć przez dłuższy czas na tablicę, powinna być ona zrobiona z materiału dobrze rozpraszającego światło, gdyż wszelkie odbicia światła wywołują lśniące plamy, które w znacznej mierze utrudniają odczytywanie rysunków i pism na tablicy. Tablicę umieszczamy w ten sposób, aby uniknąć zbyt silnych kontrastów w oświetleniu. Niewłaściwym byłoby umieszczenie tablicy pomiędzy oknami, w jednej płaszczyźnie z nimi, lub też na zbyt jasnych ścianach. Przy rysunku wieczornym tablice powinny być oświetlone dodatkowo z jasnością 60 lx., w wypadkach, gdy sala jest bardzo długa, dodatkowe oświetlenie tablicy powinno być o tyle jeszcze zwiększone, aby uczniowie, siedzący w tylnych rzędach ławek, t. zn. najdalej od tablicy, widzieli wyraźnie rysunek lub pismo na niej. Do oświetlenia tablicy używa się reflektorów najczęściej metalowych i emaliowanych.

Zachodzą często wypadki, że światło lamp elektrycznych, oświetlających tablicę, odbija się w niej, wywołując lśniące plamy, niezmiernie utrudniające czytanie, w tych wypadkach należy: 1. umieszczać w reflektorach żarówki o bańce ze szkła mlecznego, 2. umieszczać reflektory ponad górnym brzegiem tablicy w odległości co najmniej równej połowie wysokości tablicy, 3. nachylać lekko tablicę górną krawędzią ku przodowi, wówczas bowiem promienie, padające na tablicę, odbijają się bardziej stromo w dół i nie oślepiają uczniów w pierwszych rzędach ławek. Wobec tego tablica dla rysunków wieczornych musi posiadać specjalną konstrukcję, umożliwiającą nachylanie jej górnej krawędzi pod dowolnym kątem. Tablicę szkolną MS 17 można po dokonaniu małej poprawki zupełnie dobrze do powyższych wymagań dostosować.

Stoliki rysunkowe. (fot. nr. 1, 2, 3).

Podstawowym meblem w pracowni rysunkowej jest stolik uczniowski stojakowy (MS 162). Posiada on deskę, którą można za pomocą metalowej kierownicy półkolistej pod dowolnym kątem nachylić. Szkół, zaopatrzonych w nowoczesne stoliki rysunkowe, jest bardzo mało. Ogromna większość młodzieży przy nauce rysunków siedzieć musi w niehigienicznych ławkach starego typu, ponosząc z tego powodu duży uszczerbek na zdrowiu. Stoły i ławki szkolne nie posiadają ruchomej płaszczyzny, koniecznej do ustalenia prawidłowej pozycji przy rysowaniu. Zły stół rysunkowy zmusza uczni do przechylania się całym tułowiem w przód i do oparcia się piersiami o ostry zazwyczaj brzeg. Jest to najgorszy i najbardziej dla ucznia szkodliwy sposób rysowania, powoduje bowiem ucisk klatki piersiowej i zatamowanie oddechu. Unika się tego przy zastosowaniu nowego typu stolików. Załączone do artykułu reprodukcje przedstawiają uniwersalny stolik rysunkowy, przystosowany do ćwiczeń plastycznych różnego rodzaju. Zaletą jego jest to, że ciężki, nieruchomy blat rysunkowy zastąpiono lekką ramką, na brzegach której przesuwa się w dół i do góry płaszczyzna, służąca do umocowania papieru lub ustawienia podkładki rysunkowej. Z boku, z prawej strony stolika znajduje się zawieszone na śrubach naczynie na wodę. Praktycznym okazało się stosowanie naczyń na wodę, wykonanych z blachy cynkowej. Są one wykonane w formie półkola z płaszczyzną, przylegającą szczelnie do nogi stolika oraz z przegródką pośrodku na wodę czystą i brudną. Poniżej znajduje się półeczka na przechowywanie różnych materiałów i narzędzi w czasie pracy. Zawiasy, przytrzymujące płaszczyznę ruchomą do nóżek stolika, powinny być kute. Zawiasy fabryczne szybko się łamią i unieruchamiają stolik. Wyżej opisany stolik rysunkowy jest projektem p. Franciszka Buczkowskiego, instruktora Min. W. R. i O. P. Stolik ten został po raz pierwszy zastosowany w Państwowym Liceum i Gimnazjum im. kr. Zygmunta Augusta w Wilnie, w przeciągu dwóch lat pracy zdał on doskonale egzamin ze swej sprawności.

Taborety. (fot. nr. 4).

W pracowni rysunkowej powinny być stosowane taborety uniwersalne (MS. 4), które posiadają siedzenia na dwóch wysokościach i mogą być przez samego ucznia ustawione odpowiednio do wzrostu. Taboret uniwersalny, przeznaczony do pracowni rysunkowej, powinien być uzupełniony dolną półeczką do przechowywania teczek z książkami uczniów. (Inne pracownie szkolne posiadają stoliki z szufladami do przechowywania książek). Stolik rysunkowy stojakowy jest dobrym warsztatem pracy, nie posiada jednak, niestety, schowku na książki. Zauważyłem niejednokrotnie, że nieustalenie miejsca na przechowywanie teczek z książkami zmusza uczniów do umieszczania ich na podłodze. Stwarza to odrazu nieład w pracowni i wywołuje nieestetyczne wrażenie. Radzę więc zastosować przy taboretach uniwersalnych dla pracowni rysunkowej dolną półeczkę na teczkę z książkami uczniów.

Szafa z teczkami do przechowywania prac rysunkowych. (fot. nr. 5).

Szafa ta jest zaliczona do podstawowych sprzętów pracowni rysunkowej. (MS. 166).

Konstrukcja jej półek jest zastosowana do papierów P. N. A 2. Szafa powyższa w szkołach o mniejszej ilości uczniów jest przeznaczona do przechowywania tek i materiałów. W gimnazjach o dużej ilości uczniów trzeba na ten cel przeznaczyć dwie szafy. Przedstawiona na fot. nr. 4 szafa, jest podzielona w pracowni metodycznej rysunków w Wilnie na dwa działy prac. Górne kondygnacje szafy powyżej szuflad służą do przechowywania teczek z bieżącymi praca-

mi uczniów. Cztery szuflady i dolna kondygnacja półek służy na przechowywanie ciekawszych prac uczniowskich z poprzednich lat. Tworzą one pewnego rodzaju dział muzealny. Przy wykonywaniu powyższej szafy na terenie kuratorium wil. stwierdzono małe niedomagania. Mianowicie, szuflady w szafie mogą być dopiero wówczas otworzone, gdy obydwa skrzydła drzwi są rozwarte do pozycji frontalnej. W pracowni metodycznej w Wilnie szafa ta jest umieszczona w środku jednej ze ścian pracowni. Mało jest jednak klas rysunkowych, w których mamy możliwości umieszczenia tej szafy w powyższy sposób. Szafa ta, umieszczona w jakimkolwiek kącie klasy, unieruchamia odrazu przynajmniej jedną parę szuflad. Jedynym wyjściem z sytuacji, w której mebel ten musi być umieszczony w ciasnym otoczeniu, z boku pokoju, jest takie rozmieszczenie zawiasów u skrzydeł drzwi, aby szuflady otwierały się już wówczas, gdy drzwi są w położeniu prostopadłym do płaszczyzny frontalnej szafy. Należy tylko sprawy te przemyśleć ze stolarzem przed wykonaniem sprzętu. Zabieg ten nie zniszczy ogólnej kompozycji szafy MS. 166.

Przechowywanie prac rysunkowych.

Rysunki uczniów muszą być tak przechowywane, by nie zachodziła obawa ich zaginięcia lub zniszczenia. Służą temu celowi indywidualne teczki uczniowskie, wykonane z grubego kartonu. Są one przystosowane do formatu papieru A2 i ze względów praktycznych (teczka!) przekraczają nieco jego wymiary (600 × 450). Arkusz kartonu rozcinają uczniowie na połowę, następnie każdą połówkę składają we dwoje, błyszczącą stroną zewnątrz. Tak powstaje teczka rysunkowa. W środku teczki kreślimy ramkę do podpisów. Tekst rysujemy pismem szkieletowym. Treść tekstu: Teczka rysunkowa — Nazwisko i imię — Klasa (cyfra rzymska), grupa (cyfra arabska). Teczka rysunkowa poza ramką z napisami głównymi nie posiada żadnych ozdób. Przy końcu każdego roku szkolnego zatrzymujemy cenniejsze i więcej ciekawe prace uczniowskie. Tworzą one zbiory, ilustrujące pomysłowość i twórczość młodzieży. Inne prace uczniowie otrzymują do domu.

Szafa materiałowa. (fot. nr. 6).

MS. 166. Całe urządzenie wewnętrzne jest nowym projektem, zastosowanym w pracowni metodycznej rysunków w Wilnie. Urządzenie tej szafy jest wynikiem nowej organizacji pracy w nauczaniu rysunków. Uczniowie płacą za materiały rysunkowe co półrocze (2 zł. 50 gr.). Wszelkie materiały zakupuje nauczyciel zbiorowo i przechowuje w pracowni. W ten sposób zlikwidowano system indywidualnego nabywania materiałów i narzędzi rysunkowych przez uczniów. Pracownia rysunkowa przestała być składem przygodnie dobranych materiałów różnych fabryk i wymiarów. Obecnie materiały i narzędzia są zakupywane według z góry nakreślonego planu, opartego na rozkładzie materiału naukowego. Wnętrze szafy materiałowej jest dostosowane do formatu papieru A2 (594×420). Rozplanowanie wewnętrzne szafy ustalono na podstawie wymagań codziennej pracy. W szafie tej najwięcej miejsca przeznaczono na przechowywanie papierów rysunkowych, których zużywa się wiele. Pracownia metodyczna w Wilnie zakupiła w I-szym półroczu roku szk. 1938/39 1400 arkuszy papieru rysunkowego białego S1, format A2, za 203.92 zł, 94 kg, papieru Jawa 120 gm, A2, za 88.60 zł 107 kg, papieru pakunkowego szarego 100 grm A2 za 63.99 zł. Górną część szafy zajmuje wielka półka. Znajdują się na niej dwa gatunki papieru, najwięcej używanego, tj. Jawa i szary pakunkowy. Na jednym poziomie z papierami umieszczone są cztery boczne półki. Przeznacza się je do przechowywania pudełek i flaszek: ze spirytusem skażonym, z rozpuszczonym szerlakiem (fiksatywa do węgli i sangwiny), puszek z dekstryną, z klejem roślinnym białym, z gwaszami, z lakierami spirytusowymi i innymi materiałami, przechowywanymi w pudełkach i flaszkach. Poniżej znajdują się trzy rzędy szufladek na drobne materiały rysunkowe. Mały ten magazyn składa się z następujących zapasów: gumek do ołówków, ołówków zwyczajnych i stolarskich, kredek czarnych woskowych, węgli rysunkowych, sangwiny, kredek kolorowych, stempli gumowych i tuszów do stempli, patyków lipowych, piór („redis i „Ato"), linorytów, narzędzi linorytowych, kawałków pociętego linoleum, zapasów farb wodnych i temperowych, zapasów tuszu czarnego i kolorowego, cyrkli zapasowych i pinesek, kompletu krzywek, pendzli różnych, kredy kolorowej i białej. Osobna szufladka przeznaczona jest na różne drobiazgi, jak gwoździe, młotek, obcążki, metr itp.

Poniżej tego magazynu znajdują się cztery

szerokie szuflady. W pierwszej górnej przechowuje się cenniki i próbki materiałów. Druga służy na pomieszczenie narzędzi zapasowych celem uzupełnienia kompletów z szafy narzędziowej, w przypadku zaginięcia lub zniszczenia (miseczki, noże, ekierki, linijki itp.). Dalsze duże szuflady przeznaczone są na przechowywanie różnokolorowych papierów do ćwiczeń z grafiki użytkowej. Dolna część szafy przeznaczona jest całkowicie na magazynowanie białego papieru rysunkowego.

Szafa ta, jak typ MS 166, nie opiera się na nogach, ale na dwóch dosyć wąskich deskach. Nie są one jednak zdolne utrzymać 300 do 400 kg ciężaru. Dlatego też uważałem za konieczne zastosować w środku szafy dodatkową podporę.

Szafa narzędziowa (fot. nr. 7).

Jest to szafa zestawiona z elementów MS29 i MS28. Organizując szafę narzędziową w pracowni rysunkowej, należy ustalić, do jakich narzędzi i technik powinna być ona przystosowana.

Moim zdaniem do następujących:

1) rysowania i malowania,
2) grafiki użytkowej,
3) kreślenia,
4) kompozycji dekoracyjnej (różne techniki),
5) modelowania (w papierze, blasze, tekturze, na dalszym planie w glinie i drzewie).

W związku z podziałem ćwiczeń plastycznych w szkole średniej ogólnokształcącej na pięć głównych działów szafa narzędziowa posiada pięć półek. Każda półka jest miejscem przechowywania podstawek z narzędziami według ich przynależności. Narzędzia i przybory rysunkowe winny być przechowywane stale w jednym miejscu, a więc w szafie narzędziowej na półkach, posegregowane według typu i ułożone tak, by najczęściej używane, jak np. pendzle i farby, znajdowały się w miejscu najbardziej dostępnym. Racjonalne rozmieszczenie narzędzi musi odpowiadać nie tylko wymaganiom praktycznym, lecz i estetycznym. Przy systemie zbiorowych zakupów oraz przechowywania materiałów w pracowni nosidełka z narzędziami odgrywają pierwszorzędną rolę przy organizowaniu każdej lekcji. Należy zatem wiele uwagi poświęcić konstrukcji podstawek.

Podstawki na narzędzia.

Podstawka (nosidełko) na narzędzia rysunkowe musi być lekka i wygodna do przenoszenia. Konstrukcja jej powinna być bardzo prosta i chroniąca narzędzia przed uszkodzeniem. Ilość narzędzi musi być taka, aby umożliwiała normalne prowadzenie lekcji. Narzędzia są rozmieszczone na podstawkach w ten sposób, ażeby można było jednym rzutem oka skontrolować ich ilość i stwierdzić ewentualne braki. Szczególną uwagę należy zwrócić na konserwację narzędzi pracy. Wyrażać się ona będzie w utrzymaniu ich w czystości oraz przydatności do pracy. W ciągu roku szkolnego każdy uczeń winien zapoznać się z prawidłowym myciem pendzli, ostrzeniem ołówków, przypinaniem i odpinaniem pinesek, prawidłowym używaniem przykładnicy, ekierki, cyrkla i linijki. W liceum ponadto z użyciem grafionu w czasie kreśleń, konserwacją grafionu, piór redis i to po pracy, przez wymycie ich w spirytusie skażonym i dokładne wytarcie. Tylko dobrze wymyte i zakonserwowane narzędzia mogą być umieszczone w szafie na przechowywanie. Wszystkie czynności spełniają uczniowie „dyżurni" za wiedzą i pod kontrolą nauczyciela.

Podstawki zostały podzielone na grupy:

1-sza grupa — ćwiczenia malarskie (fot. nr. 8).

a) podstawka dwustronna na pendzle dwustronne,

b) podstawka (w formie sześcianu) na pendzle jednostronne,

c) trzy podstawki z paletkami na trzy komplety farb. Stopień I-szy — na palecie trzy farby: żółta chromowa jasna, kraplak, błękit pruski. Stopień II-gi — na palecie znajdują się: żółta chromowa jasna, gumiguta, sienna palona, kraplak, błękit pruski, czerń obojętna. Stopień III-ci — farby na palecie są uszeregowane grupami od jasnych do ciemnych: kadmium cytrynowe, pomarańczowe i gumiguta (lub ugier jasny), karmin i cynober, ultramaryna lub błękit pruski, zieleń szmaragdowa lub cynober ciemnozielony, czerń obojętna. Stopień IV-ty, ta sama paleta.

2-ga grupa — to podstawki z narzędziami do kreśleń (fot. nr. 9 i 10).

a) podstawki na noże, b) podstawki na ołówki, c) podstawki na cyrkle z ołówkami, d) pod-

stawki na ekierki, e) podstawki na gumki do ołówków, f) podstawki na grafiony, g) podstawki na pendzle dwustronne.

3-cia grupa podstawek — ćwiczenia graficzne, (fot. nr. 11 i 12).

Podstawki na obsadki z piórami redis, na komplet nożyczek, na komplet poduszek do stempli, na komplet liter alfabetu. Poza podstawkami są komplety elementów stemplowych z gumy (4 elementy: kwadrat, trójkąt, odcinek prostej i koło), oraz patyki lipowe do liternictwa. Przechowuje się je w szufladach szafy materiałowej. Pożądane są również podstawki na miseczki do tuszu i flakony z tuszem. Poza podstawkami przechowuję osobno butelki litrowe tuszu oraz miarkę sześcienną do rozlewania.

Szafa z modelami.

Szafa ta jest zestawiona z elementów MS 29 i MS 28. Posiada pięć półek. Sprawa pomocy naukowych dla nauki rysunków nie została jeszcze ostatecznie rozwiązana. Nie ulega jednak wątpliwości, że modele stałe, stosowane ongiś, np. gipsy, zostały obecnie usunięte. W ostatnich latach ustala się również pogląd, że t. zw. „martwą naturę“ należy wyeliminować z gimnazjum. Karol Homolacs w pracach swoich zaznacza, że pierwszym warunkiem rzeczywistej reformy ćwiczeń rysunkowych, opartych o bezpośrednią obserwację natury, jest zdecydowane odrzucenie tendencji, zmierzającej do osiągnięcia czegoś w rodzaju obrazu sztalugowego. Założenia, odpowiadające uczelniom artystycznym, nie mogą znaleźć zastosowania w szkołach ogólnokształcących. Jak więc powinna wyglądać zawartość szafy z modelami w szkole średniej ogólnokształcącej? Ustaliliśmy, że większość modeli jest przynoszona z zewnątrz, z różnych pracowni szkolnych i tam też powraca. Są to przedmioty użytkowe. Modele te najogólniej podzielić można: 1. modele z drzewa, 2. modele z metalu, 3. modele z ceramiki i szkła, 4. pomoce naukowe z fizyki(model maszyny parowej, model pompy, lampy projekcyjnej itp.).

Osobny dział stanowią twory przyrody żywej i martwej. Przedmioty te nie należą do inwentarza stałego pracowni rysunkowej.

Szafę z modelami stałymi można podzielić, moim zdaniem, na następujące działy: 1. dział kreśleń, 2. dział pomocy naukowych do ćwiczeń malarskich, 3. dział regionalny, 4. dział modeli w związku z L.O.P.P. i P.W. szkolnym. Sprawy te będą uregulowane w związku z opracowaniem tych zagadnień w ogniskach metodycznych. Z działu kreśleń jako stałą pomoc naukową wymienić muszę „kąt bryłowy“ (fot. nr. 13). Są to trzy płaszczyzny — pionowa, pozioma i boczna. Przedmiot, który służyć ma za model, ustawia się na płaszczyznach, tworzących kąt. Ślady przedmiotu obrysowuje się kredą. Po otworzeniu wszystkich płaszczyzn uczeń zaobserwuje poglądowo zjawisko trzech rzutów.

Przedstawiłem drobny fragment dalekiej drogi, której celem będzie stworzenie stałych pomocy do nauki rysunków. W pracy tej musimy wszyscy wziąć udział i doświadczeniami oraz zdobyczami swymi podzielić się z innymi na konferencjach i zjazdach.

Poza omówionymi sprzętami pracownia rysunkowa posiada jeszcze następujące części urządzenia: dwie podstawki pod modele (MS 163), stolik ze skrzynką do modeli żywych (MS 165), stolik dla nauczyciela (MS 20), krzesło (MS 7), parę ekranów wystawowych i podium składane. Szczegółowe rysunki techniczne tych sprzętów pomieszczone są w katalogu mebli szkolnych, (wyd. Min. W. R. i O. P.).

3. ZMIENNE WYSTAWY NA ŚCIANACH PRACOWNI.

Przy ozdabianiu ścian pracowni rysunkowej należy się przede wszystkim liczyć z celowością i smakiem. Trzeba pamiętać o tym, że zasadniczo nie można obrazów zawieszać „na stałe“. Muszą tu następować zmiany, byle tylko niezbyt częste i gwałtowne. Jedne obrazy wiszą w pracowni przez cały rok, inne zaś krócej, zależnie od programu szkolnego i zainteresowań uczniów. Podkreślić należy, że kierunek płaszczyzn ścian dyktuje architektoniczne, więc poziome linie układu obrazów ściennych i to na takiej wysokości, aby wzrok młodzieży bez najmniejszego trudu mógł z nimi obcować. Poza wystawami prac młodzieży, reprodukcjami dzieł sztuki, wystawami plakatów i grafiki inne ozdoby ścian pracowni są zbyteczne. Unikać musimy bezcelowego zdobienia ścian i wymiatać wszelką rupieciarnię (fot. nr. 14).

4. REGULAMIN PRACOWNI RYSUNKOWEJ.

Opierając się na regulaminie, stosowanym przy nauczaniu zajęć praktycznych, ustalić można tymczasowy regulamin pracowni rysunkowej.

1. Uczniowie wchodzą do pracowni po drugim dzwonku.
2. Miejsca pracy są stałe na przeciąg roku szkolnego. Przy rysunku z natury zmieniać je wolno tylko za zezwoleniem nauczyciela.
3. Obowiązki dyżurnych i ich zastępców, wyznaczonych przez nauczyciela na przeciąg pewnego okresu czasu oraz reszty pracujących są następujące:
   a) Opiekun pracowni pomaga nauczycielolowi w zakupie materiałów i opiekuje się materiałem. Udziela słabszym korekty koleżeńskiej i dba o estetyczny wygląd pracowni.
   b) Dyżurni przed i po lekcji sprawdzają ilość oraz stan narzędzi i o ewentualnych brakach zawiadamiają nauczyciela, rozdają i zbierają narzędzia, myją je i konserwują.
   c) „Porządkowi“ zbierają wszystkie papierki oraz drobiazgi nieużyteczne i wrzucają do skrzyni na śmiecie, wylewają wodę z naczynek do zlewu i doprowadzają pracownię do pierwotnego stanu. (Porządkowi są kolejno zmieniani przez nauczyciela).
4. Odpowiedzialność za narzędzia i całość urządzenia pracowni ponoszą pracujący. Za zaginione lub uszkodzone narzędzia i sprzęty odpowiada winowajca, ewentualnie cała grupa pracujących. Wszystkich obowiązuje oszczędne używanie materiałów, poszanowanie sprzętów, narzędzi i środków pomocniczych, oraz ostrożne obchodzenie się z narzędziami ostrymi lub precyzyjnymi (np. grafionami).
5. O każdym skaleczeniu ucznia lub uszkodzeniu narzędzia należy natychmiast zawiadomić nauczyciela.
6. Na dziesięć minut (czasem 5) przed końcem lekcji uczniowie kończą rysować, składają i czyszczą narzędzia oraz sprzątają pracownię.
7. Wychodzić z pracowni można tylko za zezwoleniem nauczyciela i po sprawdzeniu, że narzędzia i materiały są w porządku, a pracownię sprzątnięto.
8. W godzinach, nie objętych programem obowiązkowych zajęć, można pracować w pracowni tylko za zezwoleniem i pod kierunkiem nauczyciela. (Zajęcia ochotnicze w rysunkach i czytanie czasopism artystycznych).

Widok ogólny pracowni rysunkowej ogniska metodycznego w Wilnie.

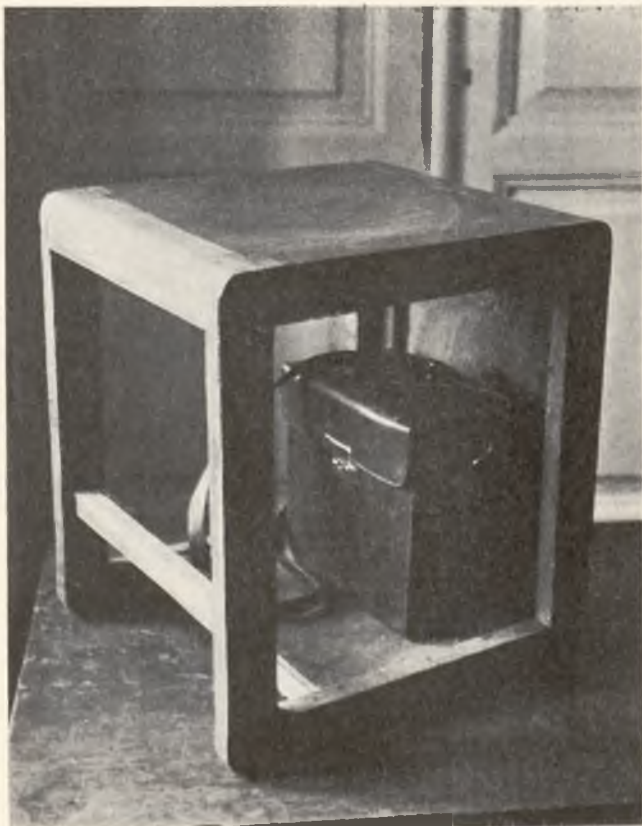
fot. nr. 1

fot. nr. 2

fot. nr. 3

fot. nr. 4

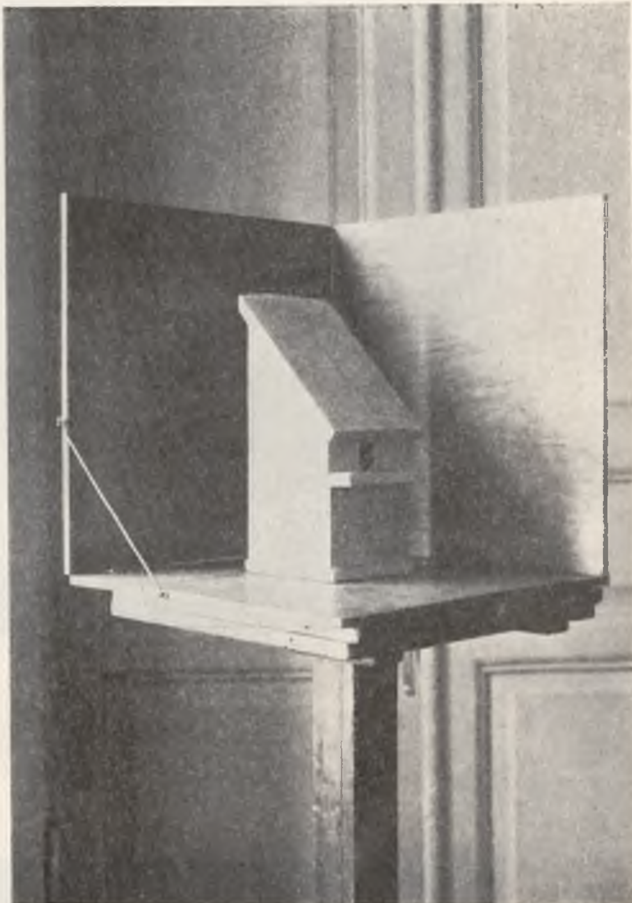
fot. nr. 5

fot. nr. 6

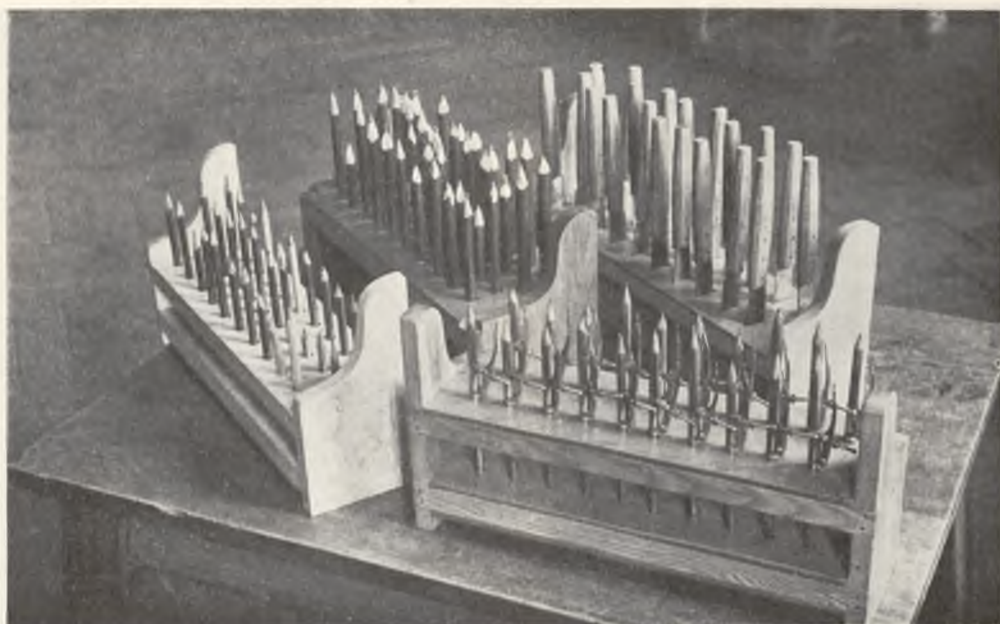
fot. nr. 7

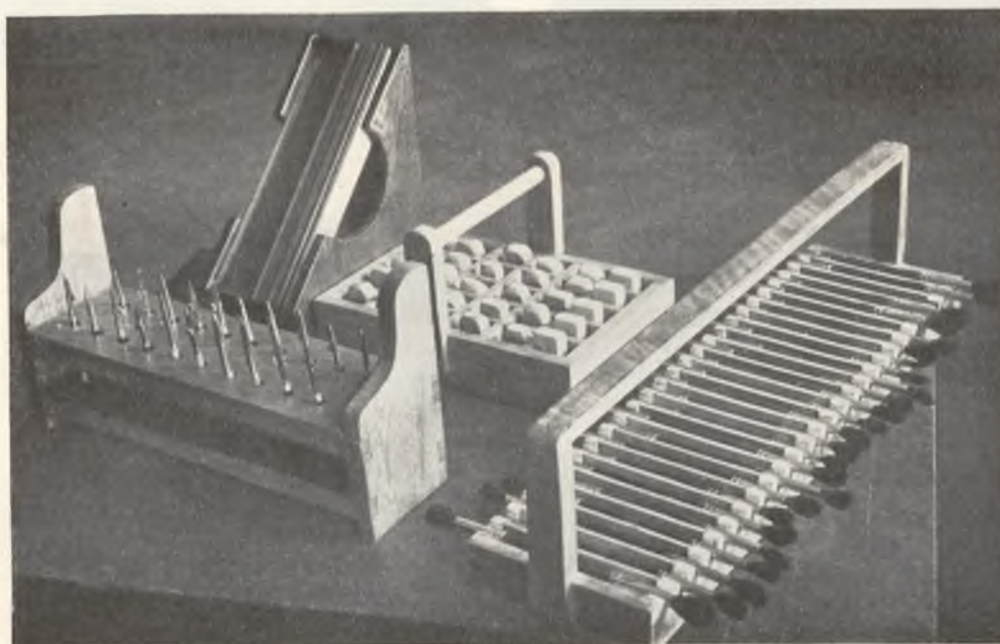
fot. nr. 13

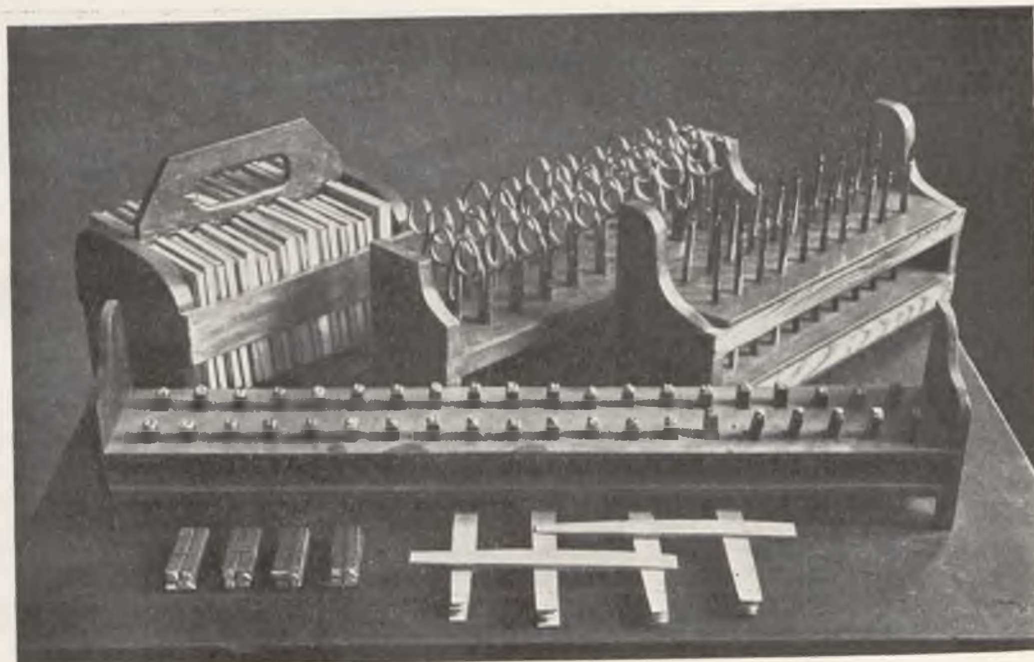
fot. nr. 8

fot. nr. 9

fot. nr. 10

fot. nr. 11

fot. nr. 12

fot. nr. 14

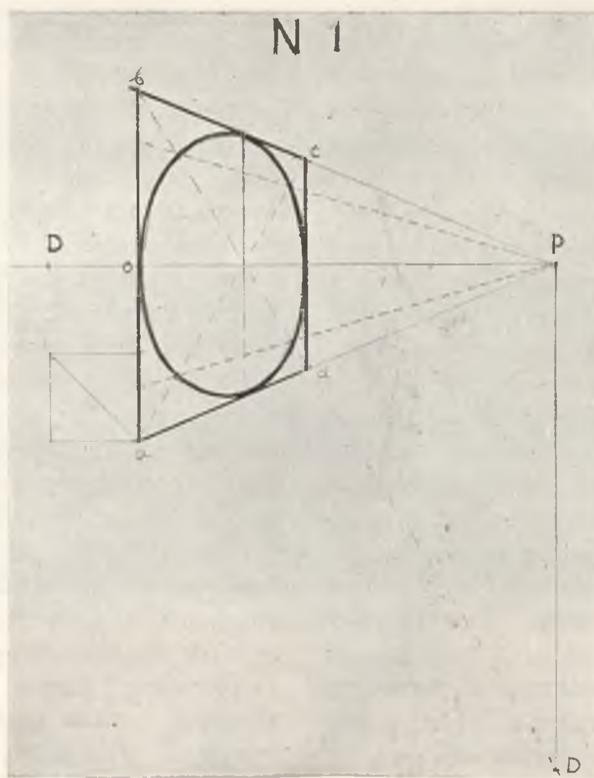
MARIAN KULESZA

PERSPEKTYWA W NAUCZANIU RYSUNKU

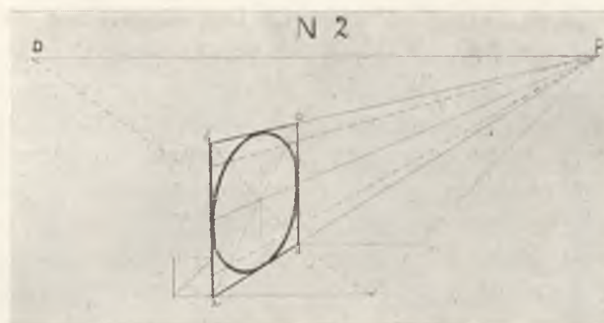
Nauka rysunku w szkołach średnich ogólnokształcących poczyniła w ostatnich latach pewne postępy. Stało się to w pewnej mierze dzięki mniej więcej ustalonym programom nauczania rysunku oraz zjazdom, na których nauczycielstwo z prowincji, oderwane często od ośrodków kulturalnych, może podzielić się swymi metodami nauczania lub wysłuchać referatów na tematy z tej lub innej dziedziny zagadnień dydaktyki nauczania. Jeżeli chodzi o ogólny rozwój w szkole ogólnokształcącej kultury artystycznej i znajomości historii sztuki, to, niestety, praca nauczyciela rysunku rozwija się tylko w pewnym ściśle określonym zakresie. Mam tu na myśli tych uczni, którzy z różnych względów nie uczęszczają na lekcje rysunków i nauczyciel tego przedmiotu, nie mając stałego kontaktu z tą grupą młodzieży, nic tu w zakresie pogłębienia wiedzy rysunkowej i kultury artystycznej zdziałać nie może. Stan taki trwać będzie nadal, dopóki rysunek nie stanie się przedmiotem obowiązkowym. Tych kilka uwag, rzuconych przeze mnie, może być wstępem do rozważań dalszych, mających na celu omówienie roli i znaczenia perspektywy w rysunku szkolnym z natury, poobserwacyjnym i z wyobraźni. Wiemy doskonale z praktyki, że uczeń początkujący, rysując dany model, przede wszystkim zwraca uwagę na szczegóły, nie uwzględniając w rysunku ogólnej formy. Ujęcie kształtu przedmiotu w sposób syntetyczny przedstawia dla ucznia duże trudności i tutaj w danym wypadku dużym ułatwieniem będzie umiejętność rysującego sprowadzania kształtu do najprostszych figur i brył geometrycznych. Wiąże się to jednak z analizą konstrukcji danego modelu oraz znajomością pewnych zagadnień, wchodzących w zakres zjawisk perspektywicznych. Pojęcia o horyzoncie i jednym punkcie zaniku na horyzoncie należy wpajać już w klasie pierwszej, nie zapominając o tym, że modele stosowane w tym wypadku powinny być jak największe. Jako przykład ustawienie deski w ten sposób, że jedna płaszczyzna zwrócona jest do rysującego frontalnie, a druga pod kątem; oczywiście mogą tu być stosowane rozmaite modele pod warunkiem, że przekrój poziomy lub pionowy da nam kwadrat lub prostokąt. Rysunek poobser-

wacyjny i z wyobraźni może być sprawdzianem, czy zjawiska perspektywiczne, omawiane przez nauczyciela, zostały należycie zrozumiane i zastosowane w pracy ucznia. Należyte zrozumienie przez ucznia najprostszych zjawisk perspektywicznych już w klasie pierwszej jest konieczne, o ile chodzi o dalsze postępy i rysowanie coraz to trudniejszych modeli w następnych klasach. W klasie drugiej pogłębienie wiadomości, zdobytych przez ucznia w klasie pierwszej i dostosowanie modeli do nowych zagadnień perspektywicznych, uwzględnionych w programie tej klasy. Nauczyciel ustawia modele płaskie lub bryłowate nie frontalnie, jak w klasie pierwszej, ale bokiem, pod kątem do rysującego. W tym wypadku wchodzą w grę dwa punkty zaniku, a to znowu wiąże się z zanikiem na horyzoncie linii równoległych i pod kątem do płaszczyzny obrazu. Zaznajomienie ucznia z zanikiem tych linii na horyzoncie pozwala na omówienie i rysowanie w perspektywie figur i brył geometrycznych (kwadrat, prostokąt, koło, sześcian). W rysunkach z natury mam na myśli nie rysowanie figur i brył geometrycznych, lecz tylko sprowadzanie do nich kształtu rozmaitych przedmiotów użytkowych w początkowym ujęciu szkicowym. Znajomość wyżej wymienionych zagadnień ułatwi uczniowi zrozumienie konstrukcji przedmiotu, rysowanego przez niego. Najtrudniejszym zagadnieniem dla ucznia będą właściwości zmiany kształtu przy skrócie koła wyżej i niżej horyzontu. Na przykład różnice w uwypukleniu obwodu koła bliżej i dalej rysującego powinien nauczyciel pokazać na modelu, jak również dla lepszego zrozumienia narysować kwadrat w perspektywie, a w kwadracie koło. (rys. nr. nr. 1, 2, 3). Dla zaobserwowania właściwości skrótów osi pionowej i poziomej koła, bardzo dobrym modelem są modele kół z druku, skonstruowane w ten sposób, że możemy koło obracać na osi pionowej (skrót osi poziomej) lub na osi poziomej (skrót osi pionowej). Różnice kształtu kół, stosunek ich szerokości i uwypuklenia, zależnie od horyzontu, najlepiej można uwydatnić przy omawianiu i rysowaniu beczki z obręczami. Rysunek kół np. wozu uwydatni skróty osi, jak również różnice w szerokości i grubości koła. W klasie trzeciej stosujemy te same zagadnienia perspektywiczne, przerobione w klasie drugiej, ale już na trudniejszych modelach. Zapas wiadomości rysunkowych, zdobytych przez ucznia w klasie pierwszej i drugiej, pozwala na ustawienie modeli w ten sposób, że płaszczyzny tych przedmiotów są pochylone. To stwarza nowe trudności i zagadnienia. Na przykład przedmioty użytkowe, których przekrój będzie kwadratem lub prostokątem, albo bardziej skomplikowane z przekrojem trapezu (np. taczka, pudełko, skrzynka do śmieci itd.).

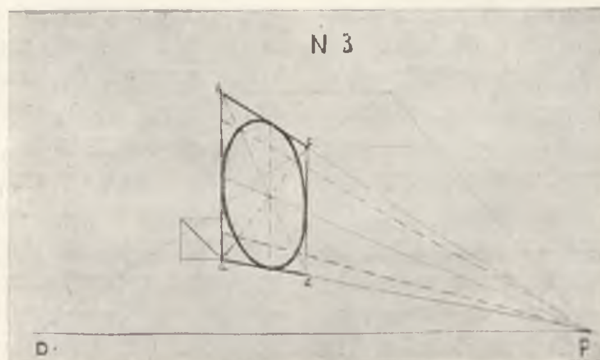
Przedmioty, w których figury geometryczne są połączone, np. koło i trapez (rakieta do tenisu) itd. Przy rysowaniu płaszczyzn pochylonych kwadratu lub prostokąta należy wytłumaczyć uczniom i pokazać na rysunku perspektywicznym, że krawędź, znajdująca się bliżej punktu ocznego rysującego, będzie bardziej zbliżona do kierunku linii pionowej, krawędź dalsza będzie bardziej ukośna tylko w tym wypadku, o ile dłuższy odcinek trapezu znajduje się bliżej widza. Odwrotne zjawisko obserwujemy w wypadku, gdy krawędź krótsza znajduje się na pierwszym planie. Najlepiej wytłomaczyć to zjawisko, rysując trapez w prostokącie geometrycznym. Następnie prostokąt rysujemy w skrócie. Odmierzamy dwa równe odcinki w prostokącie na górnej krawędzi, łączymy te punkty z końcami dolnej krawędzi, w ten sposób otrzymujemy skrót trapezu, odwróconego do nas dłuższą krawędzią; odmierzając dwa równe odcinki na dolnej krawędzi, otrzymamy trapez w skrócie zwrócony do nas krótszą krawędzią. W klasie czwartej wysuwają się na plan pierwszy rysunki architektoniczne. Wchodzą więc tu w grę rozmaite fragmenty budowli, jak dachy, wieżyczki itd., a więc motywy rysunkowe, oparte na znajomości zagadnień perspektywicznych, omawianych i przerabianych w poprzednich klasach. Rysunek tego rodzaju ułatwi poznanie rozmaitych zabytków architektury i najczęściej może być zastosowany na powietrzu w okresie końcowym roku szkolnego. Na zakończenie chciałbym podkreślić trudności, związane z nierównym poziomem pod względem rysunkowym klas, szczególnie klas licealnych. Spotykamy stosunkowo duży procent uczniów, którzy zapisują się na rysunki w klasie trzeciej i czwartej, nie ucząc się rysunku w klasach poprzednich. Co się tyczy klas licealnych, gdzie rysunek jest przedmiotem obowiązkowym, to w tym wypadku sytuacja nauczyciela naprawdę jest bardzo trudna ze względu na dużą ilość w klasie kompletnych analfabetów pod względem rysunkowym.

fot. nr. 1

fot. nr. 2

fot. nr. 3

JÓZEF BODZIŃSKI

KOMPOZYCJA LITERNICZA W GIMNAZJUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCYM
CZĘŚĆ PIERWSZA. FORMY CIĘTE W PAPIERZE

Program gimnazjum ogólnokształcącego przewiduje na stopniu IV-tym zapoznanie uczniów z kompozycją literniczą. W związku z praktycznym nastawieniem młodzieży i wyraźnym zapotrzebowaniem szkoły istnieje już wcześniej konieczność doraźnego zapoznania uczniów z grafiką użytkową. Opiera się ona na kształtowaniu literniczym. Na terenie gimnazjum ustaliłem sobie cztery techniki podstawowe, poprzez które utrwalić możemy u młodzieży szkolnej zrozumienie form narzędziowych. Powstają te formy bez zbędnej pomocy ołówka. Należy tutaj uprzytomnić sobie, iż projektowanie graficzne ołówkiem nie posiada żadnego wyrazu technicznego. Projektowanie takie jest wyprowadzone z opacznych założeń, gdyż wytwarza formy, właściwe innym ćwiczeniom plastycznym. Ustalenie technik podstawowych łączyć się powinno z zainteresowaniami młodzieży gimnazjalnej. Są to okresy wszelakiego majstrowania, cięcia, wycinania, przybijania, stemplowania i różnorodnego tworzenia form nowych. Technikami, które prowadzą do celu, jaki sobie zakreśliłem, będą: 1. duże formy, cięte w papierze o określonej liczbie elementów, 2. mniejsze formy stemplowe, 3. pióro redis o jednym elemencie, (linia płynna jednostajna), 4. formy patykowe z linią, wzbogaconą dwoma elementami.

Obecnie omówioną zostanie pierwsza technika, tj. formy, cięte w papierze.

Organizacja jednostki metodycznej.

Jednostką metodyczną w rysunkach jest całkowity przebieg pracy przy realizacji jednego zagadnienia na podstawie podanego przez nauczyciela tematu. Np.: 1) projekt programu na koncert szkolny, 2) projekt plakatu na Święto Niepodległości itp. Jednostka metodyczna w ćwiczeniach graficznych może obejmować jedną, dwie lub szereg jednostek lekcyjnych po sobie następujących. Przed pierwszą jednostką lekcyjną następuje przygotowanie nauczyciela. Opiera się ono na gromadzeniu wiadomości z książek i czasopism na określony temat, ponadto przygotowanie tablic metodycznych.

Tablica metodyczna jest częstokroć najlepszym uzupełnieniem objaśnień nauczyciela. Tablice te mogą być wykonane przez uczniów, wyżej zaawansowanych na zajęciach ochotniczych. Tematem pierwszego ćwiczenia będzie program na koncert szkolny. Oprócz liternictwa zetkniemy się tutaj z zagadnieniem motywu zdobniczego i symbolu. Objaśnić musimy pojęcie rytmu i symetrii. Celom tym odpowiedzą dwie tablice: 1. Tworzenie motywu zdobniczego z poznanych uprzednio elementów geometrycznych, 2. tworzenie symbolu zdobniczego z tych samych elementów, z których powstał motyw. (fot. nr. 1, 2, 3, 4).

Dalsze przygotowanie lekcji wymaga zgromadzenia kompletu nożyczek, papierów kolorowych, miseczek, kleju roślinnego i kompletu pendzelków.

Pierwsza jednostka lekcyjna. Zawiera podanie uczniom tematu (program na koncert) oraz punkty:

a) przygotowanie i podpisanie płaszczyzny papieru rysunkowego, na której odbędzie się projektowanie. (A2).

b) uczniowie przygotowują elementy. Każdy z uczniów odciął sobie z arkusza czarnego papieru pasek pięciocentymetrowy i pociął go na kwadraty. Cztery kwadraty zachował w całości, z innych przez przecięcie po przekątnej uzyskał cztery trójkąty, z następnych: cztery prostokąty przez przecięcie na połowę, cztery ośmiokąty przez obcięcie rogów, potem połowy ośmiokątów, wreszcie koło i dwa półkola. Większa ilość kół wprowadza formy słabo zorganizowane. Odrazu więc najlepiej uniknąć wycinania dużej ilości tych elementów.

b) Zbiórka uczniów w pobliżu tablic metodycznych i wyjaśnienia nauczyciela. Omówi on: 1. motyw zdobniczy powstaje z elementów, 2. dane są następujące elementy: kwadrat, trójkąt, prostokąt, ośmiokąt i półośmiokąta, dodatkowo koło i pół koła, 3. elementy, użyte do jednego motywu, nie po-

winny być liczne i muszą ze sobą kontrastować (wielkością, kształtem, kierunkiem), 4. rytmem nazywamy miarowe powtarzanie, 5. symetria jest to powtórzenie odwrócone, odniesione do pewnej osi, którą zwiemy osią symetrii. 5. symetria może być czterostronna lub dwustronna, 7. Omówienie tworzenia się symbolu zdobniczego. Wykazanie różnicy, jaka zachodzi między obrazem z natury, orła szybującego w górach na wolności, a pojęciowym symbolem państwowego orła polskiego. Przy tworzeniu symboli pojęciowych, (zdobniczych), uwzględniamy tylko te cechy, które dla danej formy są najbardziej charakterystyczne. Np. pojęcie orła charakteryzują przede wszystkim skrzydła, dziób, ogon i dwie nogi. Symbole zdobnicze są geometrycznie uproszczone. Orła budujemy symetrycznie na osi pionowej.

c) po omówieniu lekcji uczniowie wracają na miejsca i z pociętych elementów projektują duży motyw lub symbol. Klasa podzielona jest w tym wypadku na dwie części. Przed zaprojektowaniem całości i korektą nauczyciela nie wolno naklejać poszczególnych elementów. Przy pierwszym zadaniu uczniowie projektują całe wypełnienie płaszczyzny łącznie z napisami. Ponieważ nie było omówienia kształtu liter, miejsca te są zaklejane paskami papieru. Przy projektowaniu całości ustala się narazie wysokość pól liter (zagony i miedze). Po indywidualnej korekcie nauczyciela i zatwierdzeniu uczeń zaprojektowane kształty utrwala przez naklejenie ich na płaszczyznę papieru rysunkowego. (Fot. nr. 5, 6).

Druga jednostka lekcyjna.

A. Dyżurni uczniowie wydają nowe arkusze papieru rysunkowego (Jawa). Następuje podpisanie ćwiczenia i podanie tematu. Jest to liternictwo wycinane nożyczkami. B. Wyjaśnienie nauczyciela. Przy zaprojektowaniu najprostszego plakatu, lub programu na koncert szkolny potrzeba znać kształty liter. Litery muszą być wykonane w tej technice, co całość kompozycji. Nauczyciel przypomina właściwości materiału i narzędzi. Demonstruje dla wszystkich uczniów razem czynności techniczne, dotyczące danego zagadnienia, przy czym, jeżeli znajdzie się uczeń zaawansowany, można wykorzystać tutaj jego wiadomości. Zaznajamia uczniów z czterema elementami, z których powstają litery: kwadrat, prostokąt, koło, odcinek prostej. C. Następuje właściwa praca uczniów, przy czym nauczyciel jest stale przy nich i udziela im wskazówek indywidualnych. Uczniowie wykreślają szkicowo system zagonów i miedz dla umieszczenia w nich liter. Treścią tej jednostki lekcyjnej jest praca nad kształtowaniem poszczególnych liter w związku z wykonanym projektem. Kolejność pracy: każdy uczeń odciął sobie z arkusza czarnego papieru pasek pięciocentymetrowy i pociął go na kwadraty. Z pięciu kwadratów wycina prostokąty o szerokości $\frac{2}{3}$ kwadratu. Następnie tworzy odcinek prostej o szerokości $\frac{1}{3}$ kwadratu. Przy końcu wycina z kwadratów dwa koła. Posiada teraz wszystkie elementy, potrzebne do kształtowania liter. Dla utrwalenia sobie ich wartości przykleja po jednym w górnej części papieru rys. W dalszej części następuje ustalenie elementu, z którego powstaje każda litera z osobna i wycinanie. Dobry kształ litery uzyska się tylko przez uwydatnienie charakterystycznych w typie elementów oraz przez ich proporcję względem siebie. Naklejanie wyciętych form następuje za zgodą nauczyciela. (Fot. nr. 7, 8).

Trzecia jednostka lekcyjna.

Dyżurni rozdają papier, uczniowie podpisują numer ćwiczenia, temat i datę. Opierając się na założeniach, omówionych przy poprzednich lekcjach, poleci nauczyciel zaprojektować program na koncert szkolny z uwzględnieniem liternictwa. Związek tego zadania z poprzednimi jest całkowity. Jest to zamknięcie całokształtu zagadnień graficznych w związku z formami ciętymi w papierze. Nauczyciel przypomni budowę motywu i symbolu zdobniczego. Aby przyzwyczajać uczni do samodzielności, poleci opracować przy wykonanym dawniej motywie kilka samodzielnych poprawek. Będzie to sprawdzianem osiągniętej wiedzy przez ucznia. Może również nastąpić nowy podział pól, przeznaczonych na teksty. Płaszczyzny podziału winny być wszystkie wypełnione motywami, albo liternictwem. Wszelkie nieuzasadnione luki winny być usuwane. Jeżeli jeden błąd powtarza się stale u wszystkich, uczniowie na komendę nauczyciela przestają pracować; nauczyciel ponownie omawia zagadnienie i udziela wskazówek całej klasie. Tym sposobem ćwiczenie nabiera właś-

ciwych wartości. Zadanie zbliża się ku końcowi. Program na koncert szkolny poza swym praktycznym zastosowaniem stał się punktem wyjściowym do osiągnięcia wiedzy o formach zdobniczych i kształtowaniu literniczym. Temat jako punkt wyjściowy może być zmienny. Sądzę jednak, że metoda postępowania pozostanie jednaka. (Fot. nr. nr. 9, 10, 11, 12, 13).

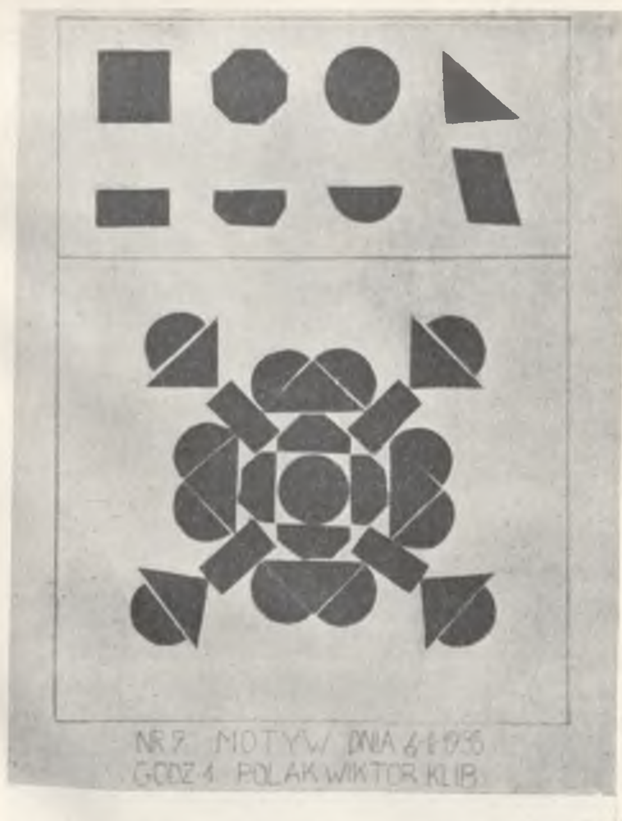
Czwarta jednostka lekcyjna.

Praca jest na ukończeniu, uczniowie kontrolują całość pracy, uzupełniają braki i poprawiają usterki. Jednostka zawiera następujące części: a) praca właściwa; b) mała wystawa i omawianie rezultatów pracy przez uczniów pod kierunkiem nauczyciela; c) nauczyciel wykorzystuje moment pobudliwości twórczej uczniów na podstawie widzianych prac i przenosi dalszą pracę w tej technice w razie dużego zainteresowania niektórych uczniów na zajęcia ochotnicze, organizowane w dowolnym czasie.

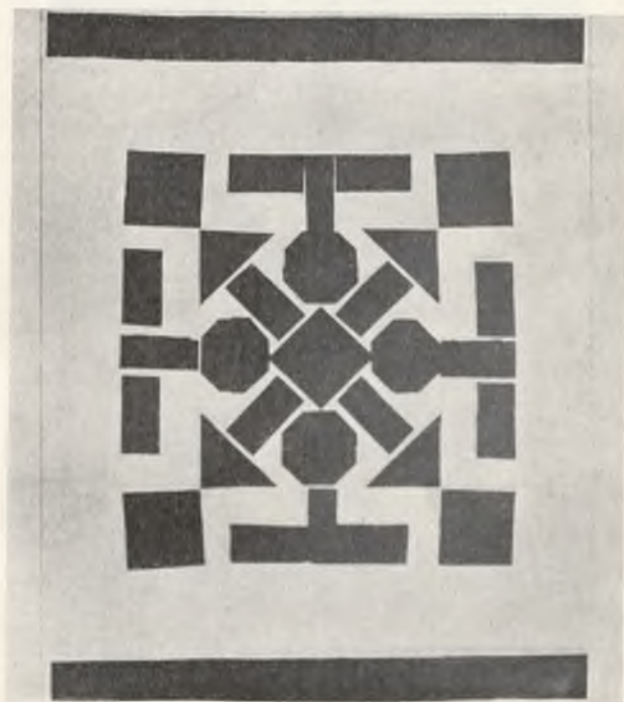
Projektowaną przeze mnie jednostką metodyczną przy formach ciętych w papierze tworzą cztery jednostki lekcyjne, z których każda przynosi nowe wartości do całokształtu pracy. Uczeń zapoznał się z projektowaniem motywu, symbolu i komponowaniem płaszczyzny łącznie z liternictwem. W trzeciej jednostce lekcyjnej pożądane jest omówienie zestawień kolorystycznych jedno i dwubarwne. Zestawienie wielobarwne mogą być tematem dalszych ćwiczeń lekcyjnych lub ochotniczych. Zajęcia ochotnicze odbywają się po południu. (fot. nr. 14, 15, 16, 17, 18, 19).

Bardzo ciekawe tematy do projektów dekoracyjnych nasuwają święta Bożego Narodzenia. Choinka jest ulubionym w Polsce zwyczajem. W wielu szkołach uroczystość zapalenia choinki i śpiewania kolend stała się tradycyjną. Zaprojektowanie barwnego plakatu, zawiadamiającego o choince szkolnej, jest zadaniem, które młodzież wykonuje z zapałem. Drugim interesującym ćwiczeniem będzie kompozycja anioła dekoracyjnego na szczyt choinki. Anioł będzie pojęty jako symbol zdobniczy. Forma jego będzie b. uproszczona, wykonany być może z grubej tektury. Zadania te mogą i powinny być wykonane na lekcjach rysunków. (fot. nr. 16).

O korzyściach, jakie w kształceniu estetycznym odegrać mogą powyższe ćwiczenia, przekona nas ich wynik końcowy.

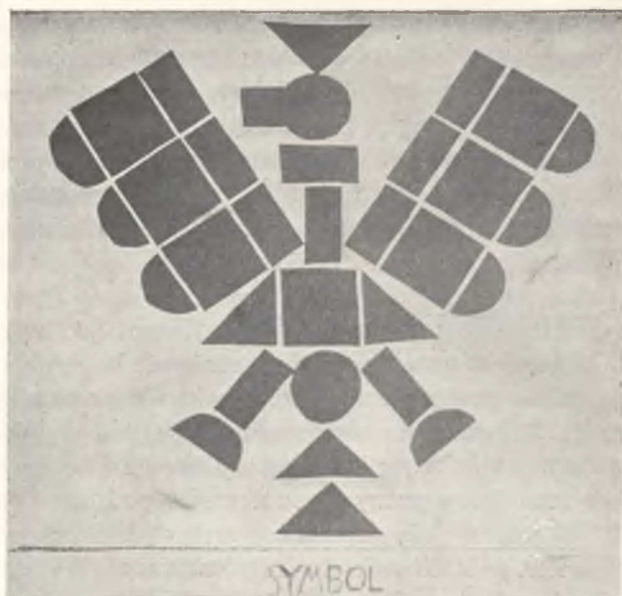

fot. nr. 1

fot. nr. 2

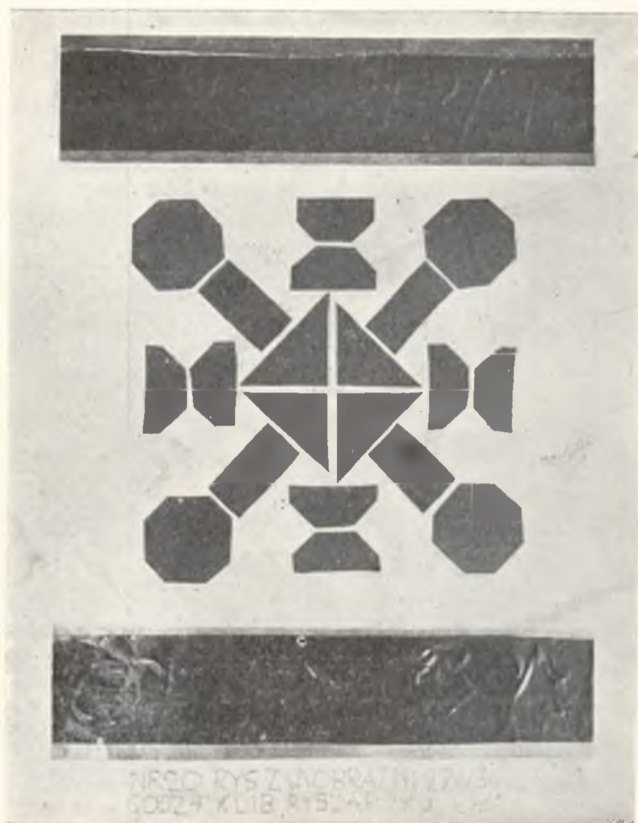

fot. nr. 3

fot. nr. 4

Fot. nr. 3. Forma rozsypująca się.
Fot. nr. 4. Forma zwarta.

fot. nr. 5

fot. nr. 6

fot. nr. 7

fot. nr. 8

fot. nr. 9

fot. nr. 10

fot. nr. 11

fot. nr. 12

fot. nr. 13

fot. nr. 14

fot. nr. 15

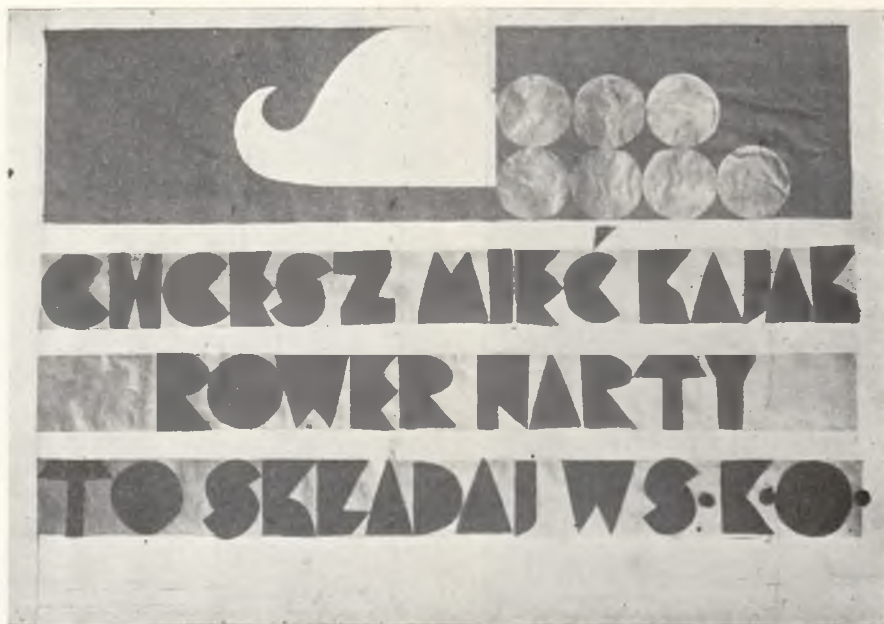
fot. nr. 16

fot. nr. 17

fot. nr. 18

fot. nr. 19

A. GRODSKA

FORMY CIĘTE W PAPIERZE ZASTOSOWANE W ILUSTRACJI BARWNEJ

Uczennice seminarium ochroniarskiego, jako przyszłe wychowawczynie przedszkoli, muszą na tyle opanować formę rysunkową, aby umieć ją podać dzieciom w formie najbardziej dla nich przystępnej. Dzieci bowiem posiadają naiwną psychikę i prymitywność w pojmowaniu świata zewnętrznego. Formy cięte w papierze zmuszają przez swą technikę do płaskiego ujęcia wszelkich form przestrzennych, do operowania plamą barwną, nie przeładowaną szczegółami. Jako zestawienie plam barwnych ćwiczenie takie bawi oko dziecka, bardzo żywo reagującego na wszelkie zjawiska kolorowe. Również uczennice seminarium dużo się nauczą przy wykonaniu tego rodzaju ilustracji. Pochodzą one najczęściej ze środowisk mniej zamożnych. W domu i w najbliższym otoczeniu widzą formy plastyczne brzydkie, tandetne i najczęściej szablonowo naturalistyczne. Otoczenie domowe wpływa ujemnie na zamiłowania estetyczne. Nauczyciel rysunków przez narzucenie techniki pracy zmusza młodzież do kształtowania form uproszczonych. Technika ołówkowa pogłębiłaby jeszcze bardziej naturalistyczne zamiłowania do drobiazgów i nieumiejętność opanowania całości. Uczennice, otrzymując w ręce nożyczki, zmuszone są przez samo narzędzie poprzestawać na formach ogólnych i opuszczać szczegóły. Widzą one, że prostymi nieskomplikowanymi środkami potrafią wiele wyrazić. Rezultatem pracy jest to, że wycinając formy najbardziej uproszczone, niemal geometryczne, zaczynają rozumieć, że rysunek nie powinien imitować rzeczywistości i z wielu zaobserwowanych szczególików (rzęsy, dziurki od nosa itp.) należy zrezygnować. W doborze kolorów uczą się również, że barwa nie musi niewolniczo naśladować rzeczywistości, może być nawet zupełnie abstrakcyjnie pomyślana, bo chodzi w tym wypadku o ozdobienie danej płaszczyzny i odpowiednie harmonijne rozłożenie plam barwnych. Omawia się przy tym zasady kompozycji przy wypełnianiu płaszczyzny. Trudności rysunkowe są łatwo pokonywane przy technice form ciętych w papierze, technika ta chroni przed zagubieniem się w szczegółach i nawet najsłabsze uczennice dochodzą do mniej

lub więcej pozytywnych wyników. Nieco kłopotu przysparza organizacja pracy, gdyż wielość materiałów, używanych na lekcji, wymaga planowej organizacji jednostek lekcyjnych.

Do ilustracji barwnej z form ciętych w papierze przystępujemy po omówieniu zagadnień kolorystycznych. Na pierwszej jednostce lekcyjnej uczennice projektują zamierzoną ilustrację w małym rozmiarze. Każda uczennica otrzymuje nożyczki, mały arkusz papieru barwy neutralnej i kilka skrawków papieru kolorowego. Nożycami wycina sobie formy potrzebne do ilustracji, ograniczając się do czterech kolorów, które dobiera według upodobania. Formy wycięte układa na płaszczyźnie tła, komponuje je, a wreszcie nakleja. Projekt jest więc w ogólnych zarysach gotowy. Następuje teraz wspólne omawianie projektów wraz z korektą nauczyciela. O pięknie projektu świadczy prostota, harmonia barw, dobry podział i rozmieszczenie form na płaszczyźnie tła. Wszystkie formy wycięte traktowane są najbardziej schematycznie. Wpływa na to technika i mały format projektu. Na drugiej jednostce lekcyjnej uczennice przystępują do wykonania projektu na dużym formacie papieru (A.,); wszystkie papiery barwne rozłożone są w pewnej kolejności na osobnym stole. Uczennice dochodzą grupami lub kolejno i mając przed sobą projekt dobierają i odcinają kolorowe papiery. Oczywiście nie trzymają się teraz niewolniczo swoich pierwszych pomysłów, zmieniają je czy to w kolorze, czy też w rozmieszczeniu płaszczyzn, na podstawie spostrzeżeń i wniosków, uczynionych poprzednio przy wspólnej korekcie i omówieniu. Zaczynają teraz wycinać formy z większą łatwością i pewnością ręki. Oczywiście tak, jak przy projektowaniu, wycinają bez uprzedniego rysowania ołówkiem. Przy początkowym komponowaniu odczuwały brak ołówka, do którego są bardzo przyzwyczajone. Obecnie nie wydaje się im tak potrzebny; zrozumiały one, że powtarzanie nożyczkami linii ołówkowych byłoby zaprzeczeniem techniki, którą się posługują. Ostatnim etapem pracy po naklejeniu dużych form jest dodawanie mniejszych szczegółów (akcesoria i szczegóły stroju). Można też z tych szczegółów zrezygnować, w zależności od charakteru ilustracji. Ponieważ wykonanie opisanych ilustracji zajmie przynajmniej dwie jednostki lekcyjne, uczennice przechowują formy wycięte w specjalnych kopertach, przypiętych spinaczem do płaszczyzny tła.

Po wykończeniu prac następuje mała wystawa i omówienie wykonanych ilustracji. Uczennice posiadają już pewien zasób doświadczenia. Obecnie potrafią znacznie prędzej odróżnić formy właściwe od mniej właściwych. Porozumienie pomiędzy uczennicami a nauczycielem wzrasta. Wyniki nauczania są osiągnięte. (fot. nr 1 i 2)

fot. nr. 1

fot. nr. 2

JULIA KOWALSKA

TECHNIKA WYSZARPYWANIA FORM Z PAPIERU

Przedstawione poniżej ilustracje są pracami uczennic Państw. Żeńskiego Liceum Pedagogicznego w Grodnie. Jednostka metodyczna, której opracowanie mam krótko opisać, jest wynikiem korelacji rysunku z zagadnieniami życia współczesnego i punktu programu, który między innymi wymienia technikę wyszarpywania form z papieru. Tematem zadania było (w związku z tygodniem propagandy książki na terenie Liceum) zareklamowanie przez każdą z uczennic jednej z książek dla młodzieży.

Poszczególne książki były z uczennicami omówione i przeczytane. Rozwiązanie właściwego zadania poprzedziło opracowanie odpowiedniej litery, kompozycji napisu w ogóle i rysunek schematyczny postaci ludzkiej w ruchu. Przy realizowaniu zaś ćwiczenia ilustracyjnego uczennice pod żadnym względem nie posługiwały się ołówkiem. Wydzierały po prostu z otrzymanych kartek czarnego i szarego papieru formy, które chciały otrzymać. Formy te układały w kompozycje, o którą każdej chodziło, siląc się o wydobycie cech charakterystycznych w postaciach, układanych z form wyszarpanych z papieru lub z jego skrawków (fot. nr 1, 2i 3).

Po ogólnym omówieniu błędów najjaskrawszych i przeprowadzeniu korekty indywidualnej, ułożone ilustracje zostały utrwalone przyklejeniem luźnych elementów do tła. Na zakończenie otrzymane ilustracje zostały dopełnione tytułem odnośnej książki, wykonanym w opracowanej poprzednio literze. Litery potraktowane zostały jako formy, wycinane z papieru nożyczkami (fot. nr 4, 5, 6 i 7).

fot. nr. 1

fot. nr. 4

fot. nr. 5

fot. nr. 2

fot. nr. 6

fot. nr. 7

fot. nr. 3

HELENA TRZEBIŃSKA-BODZIŃSKA

ZAJĘCIA OCHOTNICZE W RYSUNKACH

Uwagi ogólne.

Formy organizacyjne prac ochotniczych w przedmiotach artystyczno-technicznych zostały po raz pierwszy ustalone w wydawnictwie Ministerstwa W. R. i O. P. w r. 1935 p. t. „Poradnik w sprawach nauczania i wychowania oraz administracji w szkołach ogólnokształcących“, rok VI, zeszyt 1 (13). Ustalono tam, że jeżeli młodzież ma znaleźć dla siebie właściwą drogę rozwoju, drogę, zgodną z jej wrodzonymi zainteresowaniami i zdolnościami, to jednym ze środków, zmierzających do osiągnięcia powyższego celu, są zajęcia ochotnicze. Uczeń ma swobodę wyboru tematu pracy i techniki wykonania, jednak przed przystąpieniem do realizacji obranego tematu musi projekt zamierzonej pracy przedstawić nauczycielowi do aprobaty. Młodzież, pracując swobodnie i bez przymusu, może wykonywać zadania, związane z indywidualnymi potrzebami i zainteresowaniami lub służącymi potrzebom szkoły, organizacjom młodzieży, instytucjom humanitarnym i społecznym. Pod żadnym warunkiem nie można jednak na tych zajęciach wykonywać prac, rozpoczętych na lekcjach obowiązkowych. Mamy więc w skrócie szereg wskazówek, podanych przez Poradnik. Rysunek, jako przedmiot nadobowiązkowy w gimnazjum, nie posiadał dotychczas dużych możliwości wypowiedzenia się poprzez zajęcia ochotnicze. Obecnie sytuacja się zmieniła. W liceach różnych typów, rysunek stał się przedmiotem obowiązkowym. Stosunek młodzieży do przedmiotu jest poważny i pełen jak najlepszych chęci do pracy. Zapotrzebowanie szkoły i organizacyj społecznych na różne prace rysunkowe i graficzne znacznie wzrosło. Prac tych wykonywać niesposób na normalnych lekcjach rysunków. Są one poświęcone ćwiczeniom programowym. W Państwowym Liceum im. kr. Zygmunta Augusta w Wilnie zagadnienie to rozwiązano następująco: zorganizowano raz tygodniowo po południu zajęcia ochotnicze (2 godz.) dla rysowników wyżej zaawansowanych. Zgłoszenia są dobrowolne, bez nacisku ze strony nauczycieli. Uczeń nie jest obowiązany stale na nie uczęszczać. Podczas zajęć obecny jest nauczyciel, jest on kierownikiem pracy. Ze względu na różnorodność zagadnień i ćwiczeń, zajęcia ochotnicze dzielimy na cztery typy:

1) rysunki na tematy indywidualnie wybrane przez uczni, 2) rysunki na tematy, narzucone przez szkołę i organizacje (dekoracje sceniczne,

dekoracje na uroczystości państwowe i szkolne, plakaty, ogłoszenia itp.), 3) rysunki na tematy, wybrane przez nauczyciela (sztuka ludowa, architektura zabytkowa itp.), 4) czytelnictwo na tematy plastyczne (czasopisma: „Arkady“, „Plastyka“, z książek historia sztuki, 5) oglądanie ilustracji i pocztówek na tematy: klasycyzm i romantyzm, sentymentalny naturalizm, neorenesans i impresjonizm, secesja, współczesność i inne.

Nauczyciel rysunków a zajęcia ochotnicze.

Dla nauczyciela rysunków uczeń o dyspozycjach plastycznych — to jakby rozszerzenie jego własnej istoty, to nowe obowiązki i zadania do spełnienia. Na lekcji rysunków nauczyciel interesuje się głównie uczniem słabo zaawansowanym, nie ma więc czasu na większy kontakt ze zdolniejszymi. Nie możemy pozwolić jednak, aby uczeń ten w godzinach pozalekcyjnych pozostawiony sobie, schodził powoli na manowce łatwizny ilustratorskiej. Znajduje on bowiem podatny grunt do odtwarzania rysunkowego modnych szlagierów. Uczeń taki odczuwa głód twórczy, pragnąłby jak najmniej rysować, chce dużo czytać o sztuce, o artystach. Pragnie poznać ich życie i dzieła, a nade wszystko chce rysować. Uczeń ten narazie nie rozumie tylu rzeczy ważnych a potrzebnych, które mogą go wydźwignąć na wyższy stopień wiedzy i poznania prawd, rządzących plastyką. Obowiązkiem naszym, nauczycieli rysunków, jest stworzenie takich warunków pozaszkolnych, aby uczeń ten mógł się skupić, poważnie popracować, omówić szereg nurtujących go wątpliwości. Atmosferę taką dać mogą tylko zajęcia ochotnicze. Razem z lekcjami odpłynęła fala uczniów, słabo zaawansowanych lub obojętnych. Na miejscu pozostaje mała garstka tych, — którzy czują swe „powołanie“, u których objawia się ku sztuce uczucie — mgliste jeszcze, niewyraźne, ale trwałe i niezmienne. Dla nauczyciela powstaje pole do trwałego i głębokiego oddziaływania celem urobienia ich wewnętrznej istoty i przekonania. Przy takim stosunku do zajęć ochotniczych w rysunkach nauczyciel musi zdobyć świadomość, czego ma chcieć, do czego dążyć, co ma być ostateczną wartością, którą chce przez indywidualny kontakt z uczniem osiągnąć. Młodzieży tej trzeba ukazać wielkie konkretne cele. Wymienię parę: studium sztuki ludowej, czytelnictwo i ochrona zabytków, studium architektury zabytkowej, rysunek w związku z działalnością L. O. P. P., tkactwo i inne.

Sztuka ludowa.

(Omówienie i opracowanie zagadnienia I-ego).

Wśród nieprzebytych puszcz i jezior, z dala od centrów cywilizacji łacińskiej żyły plemiona Słowian. Chatę wieśniaczą i dwór rycerski, kościółek wiejski i krzyż na rozdrożu ciosał wprawną acz nieuczoną ręką lud nasz w drzewie, świadom jego zalet wielostronnych. Owa Polska drewniana, nad którą rządy sprawowali mocarni Piastowie, przetrwała aż do dnia wczorajszego po wioskach. Dzisiaj jeszcze rozliczne zabytki budownictwa i sztuki ludowej żalą się swoim osamotnieniem. Gdzieniegdzie pozostały całe wysepki sztuki ludowej, nietknięte obcymi wpływami. Konserwatyzm naszego ludu zachował poprzez wieki swoiste formy architektoniczne. Dzięki temu nowe pokolenia odtwarzały dawniejsze wzory z zadziwiającą wiernością. Dzisiaj jeszcze formy prastarego budownictwa słowiańskiego widzieć możemy częstokroć w kapliczce przydrożnej, najczęściej w budynkach podręcznych, np. w starej stodole, spichlerzu, czasami w budynkach mieszkalnych, o ile nie wprowadzono inowacji. Ceramika, tkactwo i cała kultura materialna ludu naszego jest obecnie zagrożona przez zaniedbywanie tradycji oraz złe wpływy wielkich miast. Na zamieranie sztuki ludowej składa się wiele przyczyn. Żyjemy w epoce przełomowej, w okresie wielkich zmian społecznych i przewrotów w poglądach na życie i otoczenie. Szalony rozwój techniki zabija powolną pracę ręczną i twórcze przemyślenie. Kryzys, pogoń za kawałkiem chleba zasłaniają inne cele. Przyśpieszone tempo, nadprodukcja wyrobów fabrycznych, wywierają wpływ na charakter pracy nie tylko w mieście, ale i po wsiach, miasteczkach i osadach. Tandeta idzie często w parze z cywilizacją i odbiorca nie potrafi odróżnić czystego ziarna od plew. Dostępna dla skromnej kieszeni wieśniaczej cena i powierzchowna doskonałość tych wyrobów robią swoje. Chłop nie tylko że je chętnie nabywa, ale i w swoich własnych „regionalnych“ wyrobach wzoruje się na nich z przyjemnością. Do zaniku i zmanierowania sztuki ludowej przyczyniają się często ludzie napływowi, mieszczuchy, którzy znają kulturę artystyczną tylko powierzchownie, jednym słowem — laicy, lub też ludzie, którzy pochodzą z obcych terenów i miejscowej

twórczości ludowej należycie nie odczuwają. Są ludzie, którzy uważają wyroby ludowe za brzydkie. Do tych należą osoby, które choć „patrzą“ na te przedmioty, lecz ich nie widzą, — nie rozumieją, na czym polega wartość prymitywnych świątków przydrożnych i wzorzystego samodziału, czy krajki. Przedstawiciele tego poglądu zrozumieć powinni, że nie dlatego propaguje się te lub inne wzory, że są „ludowe“, lecz dlatego, że w swej istocie posiadają one głębokie wartości etnograficzne, typowe dla danego regionu, lub też artystyczno-techniczne.

Więc mimo, że życie robi swoje, że zmieniają się warunki bytu wieśniaka, a z nimi razem i jego psychika i twórczość, powinniśmy dążyć, by w swej istocie otrzymała ona cechy, które stanowią niejako „sól naszej ziemi“, a które właśnie wyróżniają nas chwalebnie spośród innych narodów. Nauczyciel rysunków, jako jedyny często wyraziciel kultury plastycznej, i w tej dziedzinie musi być autorytetem. Otóż określić sobie drogę działania, wskazać ją uczniom poprzez działalność plastyczną na terenie szkoły, poprzez nauczanie rysunków w klasie i na zajęciach ochotniczych, przez wychowanie estetyczne zbliżyć się do celu jest naszym zadaniem.

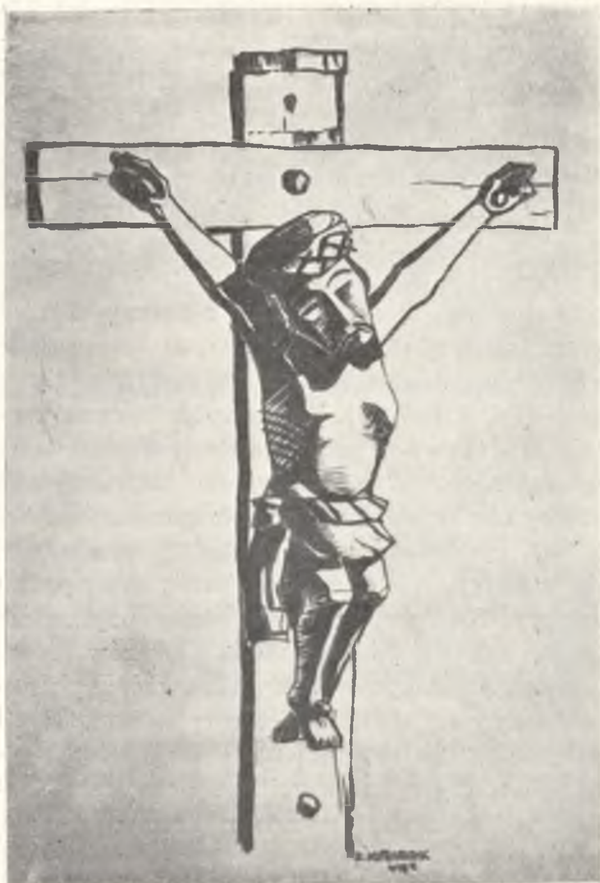
Przede wszystkim, by ustosunkować się należycie do sztuki ludowej w ogóle, a środowiska, w którym się pracuje, w szczególności, trzeba tę sztukę poznać, rozumieć jej istotę i zainteresować się nią naprawdę. Zajęcia ochotnicze w rysunkach są idealnym terenem na powyższą akcję. Praca ta w przeciągu roku szkolnego może mieć cztery charakterystyczne momenty: 1) zapoznanie uczniów z bibliografią, czytelnictwo i referaty, 2) szkicowanie z natury okazów sztuki ludowej (fot. 1, 2, 3 i 4), 3) kompozycje dekoracyjne z uwzględnieniem motywów ludowych (fot. 5, 6, 7 i 8). Kompozycje te są najczęściej zużytkowane przy przedstawieniach teatru szkolnego. W kompozycjach takich należy główny nacisk kłaść na zorientowanie młodzieży w tym, co zostało w danej okolicy przekazane siłą tradycji, nie spaczone przez zewnętrzne wpływy. Kompozycję takie winny poprzedzać dłuższe szkice i studia z natury, okazów sztuki ludowej. A następnie należy pilnować, aby ustalone formy tej sztuki nie uległy w kompozycji zniszczeniu lub przerobieniu, 4) korelacja zajęć ochotniczych z pracami szkolnego Koła Krajoznawczego. Należy nadmienić, że tylko prace, prowadzone przez dłuższy okres czasu, mogą wydać dobre rezultaty.

fot. nr. 1

fot. nr. 2

fot. nr. 3

fot. nr. 4

fot. nr. 5

fot. nr. 6

J. B.

Z DZIAŁALNOŚCI OGNISKA METODYCZNEGO RYSUNKU W WILNIE

Ognisko metodyczne dla nauki rysunków jest zorganizowane przy II Państw. Liceum i Gimnazjum im. kr. Zygmunta Augusta w Wilnie (ul. Mała Pohulanka 7). Przy Ognisku rysunków znajduje się Ośrodek tkacki dla młodzieży szkół średnich w Wilnie. Wszelka korespondencja z Ogniskiem jest załatwiana w terminie 7-mio dniowym, z wyjątkiem spraw pilnych. Zagadnienia, opracowywane w ubiegłym roku szkolnym: 1. Program nauki rysunków w liceum ogólnokształcącym. 2. Rozkład materiału naukowego w liceum i metody pracy. 3. Rysunek z natury i poobserwacyjny w liceum. 4. Metodyczne ujęcie ćwiczeń malarskich na 4-ch stopniach gimnazjalnych i w liceum metodą prof. Dołżyckiego. 5. Kompozycja liternicza w liceum. 6. Kreślenia: a) rzut równoległy ukośny, b) przedmiot użytkowy w trzech rzutach, c) schematyczny rysunek prostych maszyn z fizyki. 7. Sprawozdanie w dziennikach lekcyjnych z wykonania programu naukowego. 8. Organizacja jednostek metodycznych w ćwiczeniach graficznych. 9. Omówienie i pokaz dekoracji plastycznej. 10. Rysunek w żeńskich szkołach z uwzględnieniem zdobnictwa w materiale.

W wynikach pracy ustalono: ad 1. Zasadniczą cechą programu rysunków w liceum jest nastawienie na rysunek z natury, tak jak w gimnazjum jest nastawienie na rysunek szkicowy poobserwacyjny i rysunek z wyobraźni. Przy rysunku z natury ustalono zasadę, że modele standaryzowane nie są potrzebne, a bardziej odpowiednie są przedmioty z otoczenia. W liceum przy nauce rysunków potrzebne są następujące środki pomocnicze, jako modele stałe: 1. Zespół pomocy naukowych do ćwiczeń malarskich. 2. Zespół pomocy naukowych z grubego drutu do poglądowych objaśnień o zjawiskach perspektywicznych. 3. Zbiory sztuki ludowej (ceramika, tkactwo, kowalstwo i inne). 4. Części uzbrojenia w związku z przygotowaniem wojskowym i L.O.P.P. 5. Ilustracje do epidiaskopu i przeźrocza z historii sztuki. 6. Biblioteka podręczna nauczyciela rysunków.

ad 2. Rozkład materiału naukowego uwzględnia trzy okresy w szkole. Materiał naukowy opracowuje się jednostkami metodycznymi z zaznaczeniem ilości godzin na każde zagadnienie. W programie istnieją zagadnienia, nie mające ustalonych tematów, które dobiera sobie nauczyciel. W zakresie systemu pracy stwierdzono konieczność zorganizowania w liceach pracowni rysunkowych. Nauczanie rysunków w pracowni jest swobodniejsze i bardziej naturalne. Atmosfera poważnej pracy daje się łatwiej utrzymać, jest mniej wykroczeń przeciw dyscyplinie. U uczniów budzi się zainteresowanie do przedmiotu. Na terenie pracowni rysunkowej należy zorganizować zbiorowy zakup materiałów rysunkowych. Opłaty za zużycie materiałów rysunkowych wynoszą 2 zł 50 gr półrocznie.

ad 3. Rysunek poobserwacyjny w liceum przy obecnym poziomie rysunkowym uczniów jest powtórzeniem drogi, przebytej w gimnazjum. Następuje rozwój od form płaskich do przestrzennych. Rysunek z natury w kl. I-szej licealnej jest również powtórzeniem niektórych ćwiczeń w gimnazjum przy powolnym stopniowaniu trudności. Ustawienia frontalne i ukośne przedmiotu, cień własny i cień rzucony na płaszczyznę poziomą i pionową.

ad 4. Ćwiczenia malarskie są uszeregowane zagadnieniami. Stopień I-szy: — ściemnianie i rozjaśnianie barwy właściwej na bryłach użytkowych. Stopień II-gi — trafianie barwy właściwej i ściemnianie czarną. Stopień III-ci — malowanie barwami kontrastowymi na bryłach użytkowych; ciepły w świetle, zimny w cieniu i na odwrót. Stopień IV-ty — stosowanie różnych technik: naprószanie, tapowanie; techniki mieszane: akwarela i piórko, ołówek — tusz — farby temperowe, kredki kolorowe. Ćwiczenia w harmonizacji barw na zasadach tonalności tej samej barwy lub dopełniania (kostium brązowy — szal zielony). Liceum, klasa I-sza. Wariant A. — porządkowanie wiadomości o barwach (program gimnazjalny). Wariant B. — ćwiczenie malarskie na względność barw. (Naczynie gliniane na jasnym tle jest ciemne, to samo naczynie na ciemnym tle jest jasne). Ćwiczenia malarskie na zmienność barw w zależności od tła, np. barwa biała na zielonym tle staje

się czerwonawą. Tło dobierają uczniowie. Nie należy ćwiczeń tych prowadzić jako t. zw. martwe natury.

ad 5. Liternictwo określa się jako podstawę ćwiczeń kompozycyjnych w liceum i w gimnazjum. W klasie I-szej licealnej należy stosować patyk lipowy i zaznajomić z zasadą kształtowania litery. Będzie to powtórzenie i uporządkowanie wiadomości, wyniesionych z gimnazjum. Ćwiczenia cięcia w linoleum należałoby przesunąć do II klasy licealnej.

ad 6. Ustalono, że w pracowni rysunkowej należy dążyć do prawidłowego nauczania kreślenia na desce rysunkowej z użyciem przykładnicy, ekierki, cyrkla. Papier, przypięty pineskami. Pismo znormalizowane według Rogińskiego. Ramka z podpisami na dole arkusza z prawej strony. Wymiar ramki 100 × 70 mm. Stosunek wysokości liter małych do dużych 7 mm × 10 mm.

ad 7. Ustalono, że sprawozdanie z wykonania zakreślonego programu następuje z końcem każdego okresu. Wpisujemy więc obok jednostek metodycznych tematy, na jakich zrealizowaliśmy zagadnienie. Rzeczowość tych zagadnień wymaga zaznaczenia również zmian. Np. jednostka metodyczna—„kreślenie w rzutach równoległych ukośnych" nie została zrealizowana z powodu: 1) braku przyborów kreślarskich, 2) straty x godzin na odczyty w szkole, teatr i inne zajęcia odbyte kosztem nauki rysunków. Zagadnienia te znajdą się na warsztacie pracy w następnym okresie, którego plan ulegnie skutkiem tego odpowiednim modyfikacjom.

ad 8. Stwierdzono, że fragmentaryczne omawianie ćwiczeń graficznych w szkole średniej zaledwie uczy młodzież rozróżniać pewne zjawiska. Koniecznym staje się więc kształtowanie liter i tekstów. Materiał, przeznaczony na kilka godzin, tworzący pewną całość, nazywamy jednostką metodyczną. Kompozycja liternicza opiera się na jednostce metodycznej, która dzieli się na kilka jednostek lekcyjnych: a) omówienie tematu i projektowanie w materiale zastępczym (przy liternictwie patykowym narzędziem zastępczym jest płasko zatemperowany ołówek stolarski), b) praca właściwym narzędziem, tj. patykiem lipowym oraz omówienie i kształtowanie poszczególnych liter, c) wykonanie rzeczywistego plakatu, d) wykończenie i omówienie pracy.

ad 9. Praca, związana z przygotowaniem dekoracyj, kostiumów i rekwizytów, ma dla młodzieży b. duże znaczenie wychowawcze. Ten rodzaj zajęć pobudza młodzież do samodzielnej twórczości. Zasadą pracy będzie osiągnięcie głębokich przeżyć artystycznych za pomocą najprostszych środków, usuwając wszelkie zbyteczne szczegóły i drobiazgi. Rozróżniamy dwa systemy dekoracyjne: fragmentaryczny i konstruktywistyczny. Fragmentaryczne rozwiązanie polega na wyodrębnieniu jednego lub paru realnych szczegółów, odgrywających ważną rolę w akcji. A więc np. okno, napięte na kotarze. Krzyż albo krata, rzucone na ekran jako cień są przykładem nie tylko fragmentarycznym, lecz jednocześnie i symbolicznej dekoracji Ujęcie konstruktywistyczne polega na odpowiednim zabudowaniu sceny za pomocą brył architektonicznych, ustawionych w kształcie kolumn, schodów, tarasów itd.

ad 10. Praca ręczna i zdobnictwo są w ścisłej wzajemnej zależności. Rysunek w szkołach żeńskich powinien nawiązać bezpośredni kontakt z zajęciami praktycznymi dziewcząt. Projektowanie zdobnicze zatraci wówczas swój papierowy charakter, bez ustalenia, do czego ma służyć, czyli bez należytego zapoznania się z materiałem, na którym opiera się dane rzemiosło.

Szkolny Ośrodek tkacki w Wilnie.

Ośrodek tkacki jest zorganizowany dla młodzieży szkół średnich ogólnokształcących i zawodowych przy Ognisku metodycznym rysunków, w lokalu II Państw. Liceum i Gimnazjum im. kr. Zygmunta Augusta w Wilnie. Ćwiczenia warsztatowe odbywają się jako zajęcia ochotnicze 1 raz tygodniowo dla jednej grupy, w godz. od 16,15 do 18-tej.

Zadaniem Ośrodka jest: 1. Zapoznanie na warsztatach tkackich z tworzeniem się tkaniny tradycyjnej ludowej. Materiał — len. Zrozumienie głębokich wartości tkanin ludowych na Wileńszczyźnie i następnie usuwanie z wnętrz mieszkalnych tandety fabrycznej niewiadomego pochodzenia.

2. Zapoznanie się z kompozycją i techniką tkanin ozdobnych kilimowych o charakterze twórczości miejskiej. Materiał — wełna. Ustalenie wytycznych dla oceny tkanin kilimowych, projektowanych przez artystów, przy zastosowaniu wełen ręcznie przędzonych, barwionych naturalnymi barwnikami. Wykazanie małej wartości

tkanin kilimowych o wzorach kompilowanych z różnych całości, częstokroć wykonanych bez zrozumienia techniki, oraz słabej odporności na światło wełen chemicznie zabarwionych.

3. Zapoznanie z innymi tkaninami ozdobnymi. Tkaniny czynowate.

Stan wyposażenia Ośrodka Tkackiego.

Ośrodek posiada swój własny lokal i jest dostatecznie zaopatrzony w sprzęt i pomoce naukowe. Z urządzeń pracownia posiada: 1) warsztat tkacki szeroki do tkanin lnianych dymkowych, 2) warsztat tkacki szkolny z maszynką nicielnicową do tkanin lnianych, 3) dwa warsztaty tkackie do tkanin lnianych ozdobnych (czynowatych), 4) 20 warsztacików wałkowych do pasków i krawatów, 5) dwa warsztaty kilimowe, 6) cztery warsztaty ramowe do próbek (kilimowe). Poza tym Ośrodek posiada snowarkę i ramę ze szpulami, kołowrotki do osnowy, kołowrotki do wątku i kołowrotki do przędzenia lnu i wełny.

T e m a t y p r a c. 1) Wiązanie węzłów tkackich, zwijanie przędzy lnianej na cewki i szpule dla snucia osnów na warsztacikach wałkowych. Tkanie krajek, zakładek do książek, pasków do sukienek i krawatów harcerskich. Ćwiczenia te są uszeregowane następująco: a) różnokolorowe paski, b) paski z nabijankami (rypsowe), c) paski deseniowe.

2) Wykonywanie próbek lnianych tkanin czynowatych: a) płócienka lniane na ścierki i ręczniki, b) kratka kolorowa ze szlakami, c) tkaninki rypsowe w paski poprzeczne na poduszki, d) tkaniny ozdobne do dekoracji ścian.

3) Pokazy urządzenia warsztatu tkackiego i procesu tkania przy zachowaniu motywów ludowych. Warunki, w jakich powstaje na Wileńszczyźnie wzór kostkowy i dymkowy na tkaninach lnianych.

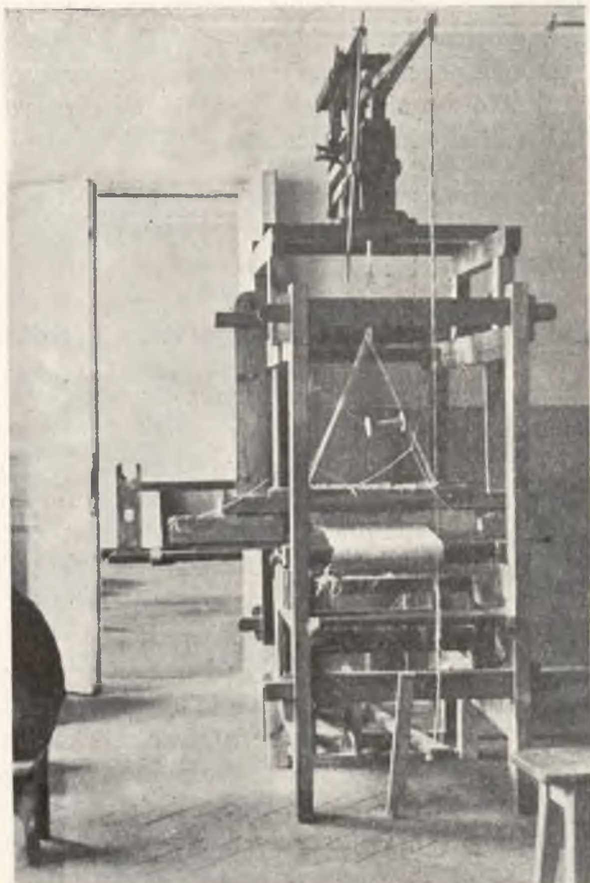
4) Wykonywanie próbek tkanin wełnianych — kilimowych. Snucie osnów i narządzanie warsztatów do tkania małych kilimków. Ćwiczenia są podzielone na: a) tkanie kilimków pasiakowych, b) kilimków pasiakowych z nabijanką rypsową, c) kilimki kostkowe i ścinane.

5) Rysunek tkacki: kolorystyka i budowa ornamentu w zastosowaniu do wyżej wymienionych tkanin.

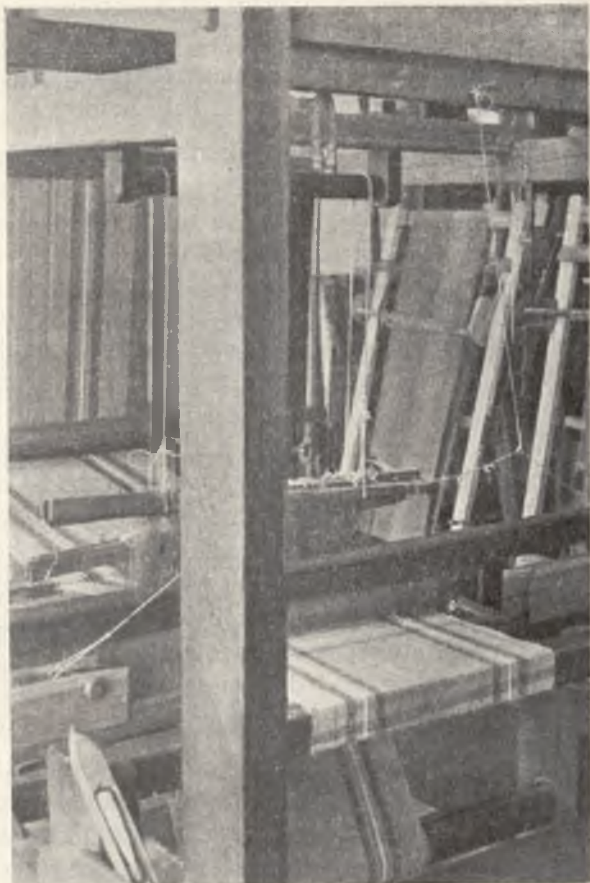
Ilość szkół średnich, korzystających z Ośrodka:

W bieżącym roku szkolnym z Ośrodka tkackiego korzystają następujące szkoły wileńskie: Państw. Pedagogium, Państw. Gimnazjum im. kr. Zygmunta Augusta, Państw. Gimnazjum im. A. Mickiewicza, Filia Białoruska, Państw. Żeńskie Gimnazjum Krawieckie, Państw. Żeńskie Gimnazjum Kupieckie, Państw. Żeńskie Seminarium Ochroniarskie. Niezależnie od zajęć ochotniczych niektóre szkoły urządzają wycieczki do Ośrodka, celem zapoznania uczniów z technikami tkackimi. Z urządzeń Ośrodka Tkackiego korzystało w ub. roku szkolnym Towarzystwo Lniarskie w Wilnie. Odbył się kurs tkacki w ramach kursu lniarsko-konopnego, zorganizowanego przez towarzystwo. W trzynastu lekcjach sześciogodzinnych przerobiono: a) sploty zasadnicze i regionalny wzór dymkowy na cztery grupy, b) kalkulację warsztatową z dekompozycją, łącznie na płótna lniane i czynowate wełniane, c) wykończenie (apreturę) tkanin wełnianych, d) narzędzia pomocnicze i warsztat tkacki.

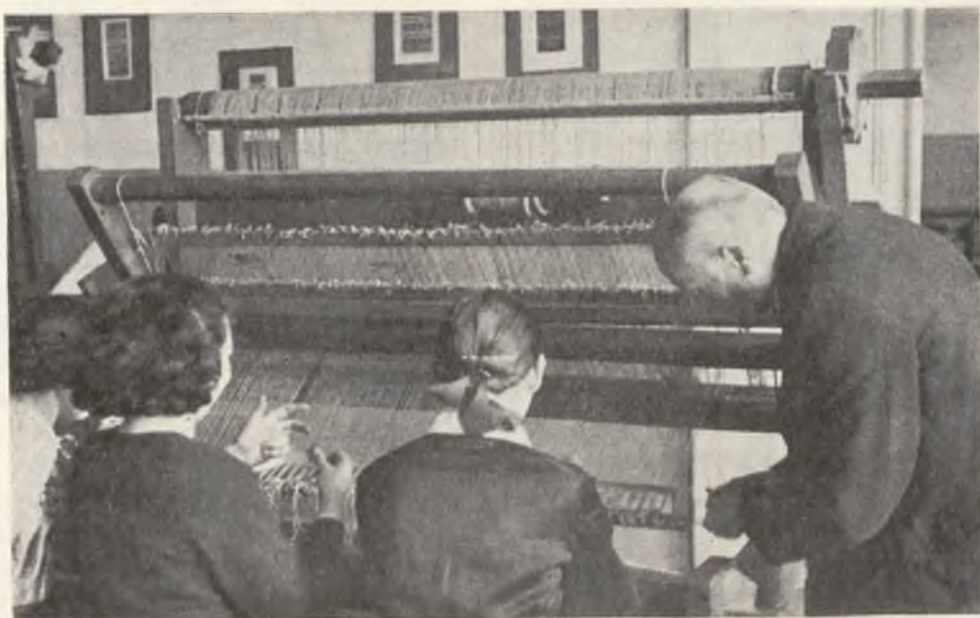
Załączone ilustracje przedstawiają: fot. nr 1. warsztat tkacki na ręczniki z maszynką nicielnicową, fot. nr 2. fragment warsztatu tkackiego z urządzeniem tkaniny płóciennej na ścierki w kratę kolorową, fot. nr 3. warsztat kilimowy w czasie pracy, fot. nr 4. warsztat tkacki płócienny podczas pracy, fot. nr 5. warsztacik wałeczkowy do tkania krajek, pasków, krawatów.

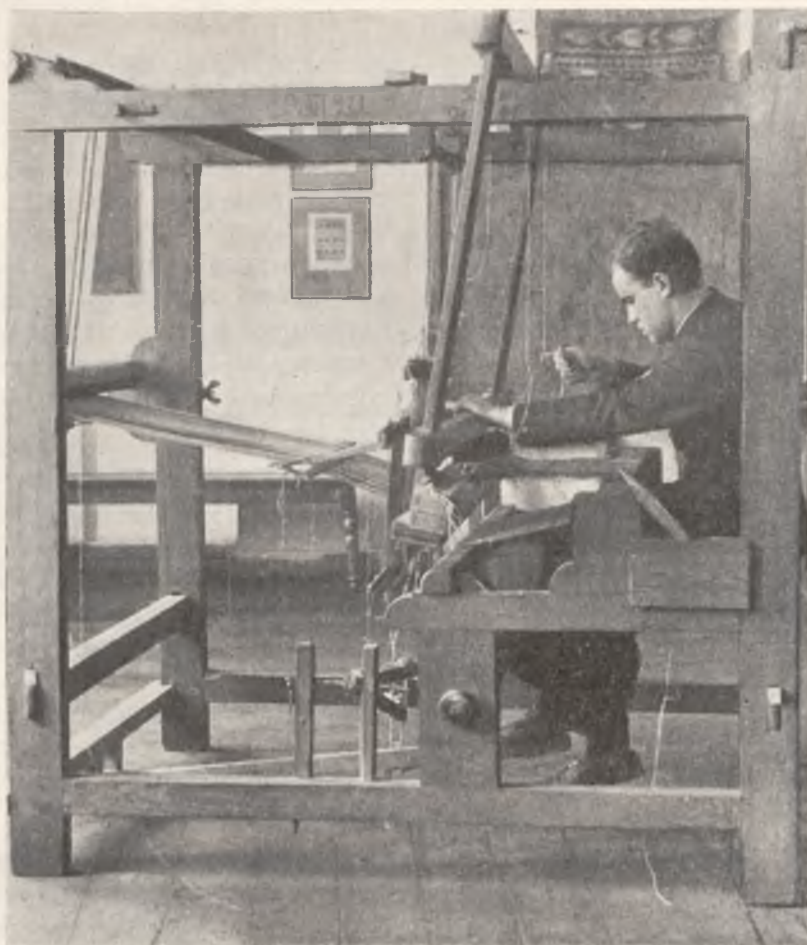
fot. nr. 1

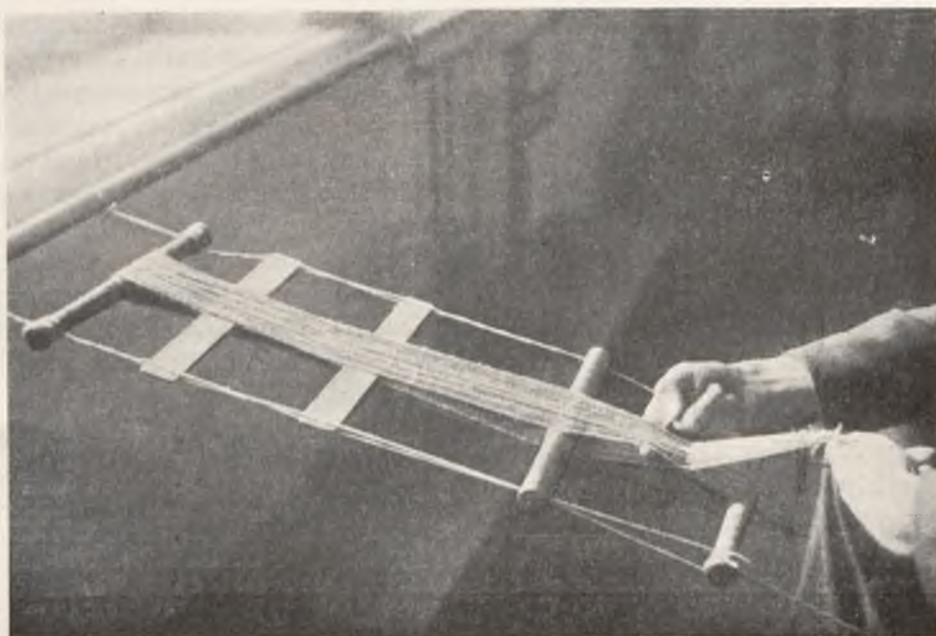
fot. nr. 2

fot. nr. 3

fot. nr. 4

fot. nr. 5

KONFERENCJA REJONOWA NAUCZYCIELI RYSUNKU W WILNIE

Konferencja rejonowa nauczycieli rysunków odbyła się w dniach 15 i 16 listopada 1938 r. przy udziale 54 osób w lokalu Ogniska Metodycznego przy II Państw. Liceum i Gimnazjum im. Kr. Zygmunta Augusta w Wilnie.

Konferencję rozpoczęto od lekcji przykładowej w kl. I liceum mat.-fiz. na temat: „Kreślenie w rzucie równoległym - ukośnym kształtu brył geometrycznych“. Lekcję prowadził p. Władysław Chmura. W dyskusji pozalekcyjnej ustalono: 1) w pracowni rysunkowej dążyć należy do prawidłowego nauczania kreśleń na desce rysunkowej z użyciem przykładnicy, ekierki i cyrkla. Papier winien być przypięty pineskami. Pismo znormalizowane wedł. Rogińskiego. Ramka z podpisem na dole arkusza z prawej strony. Wymiar ramki 100×70 mm. Stosunek wysokości liter małych do dużych 7×10 mm; 2) rzut równoległy ukośny jest rysunkiem przedmiotu, w którym wszystkie linie, idące wgłąb, są do siebie równoległe i biegną pod kątem 45^0 i są skrócone o połowę; 3) szkicem nazywamy odręczny rysunek przedmiotu na osobnej kartce papieru. Szkic różni się od właściwego rysunku tym, że jest wykonany szybko i „na oko“, bez ścisłej skali, jest on materiałem do wykonania właściwego rysunku i służy nauczycielowi za kontrolę, że uczeń zrozumiał treść ćwiczenia; 4) właściwy rysunek techniczny składa się z trzech części (faz rozwojowych): a) cały rysunek wykonywa się ołówkiem, cienkimi liniami ciągłymi, b) rysunek po sprawdzeniu „wyciąga się“ grafionem i tuszem, linie widoczne dla oka — mocną kreską nieprzerywaną, linie niewidoczne — kreskami przerywanymi o połowę cieńszymi, oś — długą linią przerywaną z kropką w środku, c) wykończenie, podpisanie, omówienie ogólne.

W dalszym ciągu konferencji został wygłoszony referat przez p. Jana Kowala, kierownika ogniska metod. fizyki w Wilnie na temat: „Rysunek schematyczny prostych maszyn — jako zagadnienie korelacji nauki rysunków z fizyką“. Szczególną uwagę zwrócił p. Kowal na konieczność wykonywania przez uczniów na lekcji fizyki rysunku tablicowego. Jest to rysunek odręczny i służy najczęściej do objaśnienia ustnych odpowiedzi. Kreślenie przyrządami ma w tym wypadku mniejsze zastosowanie. P. Kowal omówił i objaśnił rysunkiem tablicowym następujące zagadnienia: schematy — śruby mikrometrycznej, silnika spalinowego, lupy, wagi, odbiornika kryształkowego, dźwigu, kołowrotu z rzutem bocznym.

Po dyskusji nad referatem omówił kierownik ogniska wytyczne przy korelacji rysunków z nauczaniem fizyki. Rysunek schematyczny odręczny jest stosowany w gimnazjum przy ćwiczeniach poobserwacyjnych. Należy więc do tej jednostki metodycznej przygotować odpowiedni dobór modeli, wypożyczonych z pracowni fizycznej. Osobny dział stanowią kreślenia w kl. IV gimnazjalnej. Program obecnie obowiązujący przewiduje kreślenie aparatów i maszyn w związku z nauką fizyki.

Z kolei kierownik ogniska p. Józef Bodziński omówił „formy linorytowe w kl. II licealnej“. Referat był ilustrowany pokazami prac uczniów. Ćwiczenia graficzne w linoleum tworzą osobną jednostkę metodyczną, którą się dzieli na kilka jednostek lekcyjnych: 1) omówienie tematu i projektowanie w materiale zastępczym (materiałem zastępczym jest papier biały rysunkowy S1, narzędziem — nożyk introligatorski Wojnarowicza, formy wydobywa się przez cięcie wgłąb papieru), 2) omówienie i wydobywanie kształtu liter przez cięcie wgłąb papieru, 3) korekta pierwszego ćwiczenia i wykonanie ostateczne projektu na plakat linorytowy, 4) przeniesienie projektu na płytkę linoleum i wycinanie narzędziami linorytowymi, 5) wykończenie zadania, napuszczenie płyty farbą drukarską i odbicie pod prasą.

Omówienie wykonanych prac.

W godzinach popołudniowych odbył się wykład naukowy, ilustrowany przeźroczami, p. t. „Sztuka starożytna, cz. I. — Malarstwo“, który wygłosił p. Dr Rajmund Gostkowski, prof. U.S.B. Po wykładzie omówiono sprawy bieżące.

Godziny przyjęć kierownika ogniska w bież. roku szkolnym są następujące: wtorek od godz. 8 do 13-ej i od 17 do 18-ej. Hospitacje lekcyj

kierownika: poniedziałek od 8 do 12 i środa od 8 do 12-ej.

Postanowiono nadsyłać do ogniska prace uczniowskie na wystawę rysunkową w K. O. S. W. oraz kompletować w pracowni metodycznej prace uczniów z zakresu realizacji programu w gimnazjum i liceum. Na tym zamknięto pierwszy dzień konferencji.

W drugim dniu odczytał p. Józef Bodziński sprawozdanie z prac za rok ubiegły oraz rozdzielił między uczestników konferencji tematy na rok bieżący:

I. a) Osiąganie wyników w nauczaniu przez głębsze opracowanie poszczególnych jednostek metodycznych.

b) Maksimum wydajności pracy w danej jednostce czasu.

2. Nauczanie rysunku w związku z P. W.

P. Józef Bodziński wygłosił referat na temat korelacji rysunku z przygotowaniem wojskowym młodzieży.

Pracę podzielił systematycznie na cztery klasy gimnazjalne i dwie licealne.

Klasa I gimn. Przy rysunku szkicowym poobserwacyjnym młodzież rysuje i maluje ordery i odznaczenia polskie. Spośród wszystkich orderów najczcigodniejsze są te, które zdobywa się za bohaterską odwagę, za krew ofiarnie przelaną za ojczyznę, toteż order virtuti militari, krzyż walecznych, a następnie krzyż niepodległości mają, zwłaszcza w oczach młodzieży, największą wymowę i cenę. Ćwiczenia malarskie możemy przeprowadzać z równoczesnym zapoznawaniem młodzieży z odznakami stopni w wojsku lądowym i marynarce wojennej (na czapkach, naramiennikach i rękawach).

Klasa II gimn. Uczeń zapoznaje się i szkicuje płasko poobserwacyjnie narzędzia potrzebne do służby pionierskiej w wojsku. Są to następujące narzędzia: łopatka, łopata saperska, oskard do rozbijania twardego gruntu, siekiera, toporek, piła poprzeczna, nożyce do przecinania drutów kolczastych. Z nauki o broni narysować można przede wszystkim bagnet, części karabinu, np. zamek, przyrząd spustowy, rakietnicę 25 mm, służącą do strzelania rakietami w celu oświetlenia przedpola w nocy, — sylwety karabinów maszynowych „Maxim“ i „Hotchkiss“.

Klasa III gimn. Krótkie wiadomości z O. P. L. i O. P. Gaz., poparte rysunkiem poobserwacyjnym lub z natury. Uczniowie rysują maskę przeciwgazową R. S. E. Pożądane będą wykresy graficzne prawidłowego sposobu użycia maski; maska w pozycji normalnej, maska w pozycji pogotowia, uchwyt maski przed nałożeniem, prawidłowo nałożona maska. Z liternictwa można wykonać tablice orientacyjne gazów bojowych z wyszczególnieniem nazwy, wzoru chemicznego, cech rozpoznawczych, zaburzeń w organizmie, obrony (wykrywanie, środki niszczące gazy, środki ochronne) i ratownictwa. Środki zapobiegawcze i pierwsza pomoc. (Przy ćwiczeniach graficznych zapoznać można uczniów z typami samolotów wojskowych (afisze, plakaty propagujące L. O. P. P.).

Klasa IV gim. Zapoznawanie uczniów z mapą wojskową i powiększanie odcinka tej mapy — z uwzględnieniem punktów strategicznych. Ćwiczenia te należy traktować jako grafikę użytkową. Uczeń zapoznaje się równocześnie z główniejszymi znakami topograficznymi, używanymi na szkicach polowych.

Klasa I lic. Uczniowie pogłębiają umiejętność powiększania odcinka mapy wojskowej. W wynikach nauczania uczeń jest zdolny wykonać szkic topograficzny wykończony i prawidłowo opisany.

Klasa II lic. Uczniowie wykonują szkice odległościowe. Szkice takie są sporządzane na wycieczkach w terenie. Szkic odległościowy jest prosty w wykonaniu, sporządza się, w tym celu ażeby dać dowódcy zawczasu dokładne dane o odległościach ważniejszych przedmiotów na przedpolu zajętego stanowiska. Poszczególne przedmioty terenu są rysowane tak, jak wyglądają, t. zn. w perspektywie. Na szkicach perspektywistycznych uczeń oznacza ukształtowanie terenu. Przedmioty takie, jak tor kolejowy, rzeka, łąki itp. oznacza się w liniach możliwie najprostszych z zachowaniem zasad perspektywy. Zamkięciem tych ćwiczeń będzie t. zw. szkic kombinowany. Jeżeli zwiadowca, mający za zadanie wykonanie szkicu marszowego, wykonywa go tylko z lewego brzegu rzeki, z prawego brzegu nie może, gdyż jest on zajęty przez nieprzyjaciela, musi on szkic takiego odcinka wykonać ze stanowiska obserwacyjnego sposobem perspektywicznym.

Nauka rysunków, uwzględniając przytoczone powyżej zagadnienia, stanie się przedmiotem bardzo cennym dla przygotowania młodzieży na przyszłych obrońców państwa. Absolwent szkoły średniej ogólnokształcącej będzie posiadał przygotowanie rysunkowe, konieczne do dobre-

go wypełnienia obowiązków niższego dowódcy. W związku z powyższymi ćwiczeniami biblioteka nauczyciela rysunków powiększa się o następujące książki: 1) Jan Niezbrzycki, Nauka o terenie. Wyd. II. Warszawa 1928. Główna Księgarnia Wojskowa (3 zł). 2) Łoza St., Ordery i odznaczenia polskie. Państwowe wydawnictwo książek szkolnych we Lwowie 1938 (zł 2.60). 3) Pęczkowski Mieczysław mjr. dypl., Umundurowanie wojska, marynarki wojennej i przysposobienia wojskowego w Polsce. Wyd. Głównej Ks. Wojskowej. Warszawa 1935 (zł 3).

Następnie odbył się wykład naukowy, ilustrowany przeźroczami p. t. „Sztuka starożytna, cz. II. — Rzeźby i architektura", który wygłosił p. Dr Rajmund Gostkowski, prof. U.S.B. Na zakończenie konferencji odbył się referat p. prof. Leona Dołżyckiego, kierownika ogniska met. rys. w Warszawie p. t. „Metodyka ćwiczeń rysunkowych w zakresie figury ludzkiej i głowy w gimnazjum i liceum".

Szkicowanie figury ludzkiej zaczynamy rysunkiem poobserwacyjnym.

W klasie III mamy następujące jednostki lekcyjne:

1) rysunek poobserwacyjny z pamięci sylwetami; ćwiczenie to prowadzimy dlatego, aby wykazać uczniom konieczność oparcia się na schemacie formy. Uczniowie rysują figurę z frontu i z profilu. Ustala się proporcje „na oko", ile głów mieści się w całej postaci.

2) budowanie schematu formy, nawiązywanie do form geometrycznych. Głowa i ręce — to prostokąty o różnych wymiarach, uczniowie zaznaczają pion. Do rysowania nie należy używać ołówka (uczeń rysując ołówkiem wprowadza szczegóły). Używamy kredek, węgla, akwareli.

Klasa IV. Program przewiduje rysowanie figury ludzkiej w ubraniach charakterystycznych (n. p. żołnierz, harcerz, ubiór regionalny). Należy wykorzystać przedstawienia teatralne, np. uczniowie byli na sztuce „Gałązka rozmarynu", a później wykonali rysunki z pamięci. Techniki: akwarela, węgiel, kredka, sangwina.

Liceum kl. I. Rysunki figury ludzkiej w ruchu charakterystycznym. Techniki jak w klasie IV.

Kl. II lic. Rysunek figury ludzkiej tylko z natury. Szkicujemy ruch figury w ubraniu charakterystycznym. Rysunek głowy, czaszki, obok rysunku głowy na tym samym arkuszu mogą być szkice poszczególnych części twarzy (oko, nos, usta, ucho). Techniki jak poprzednio. Zastosowanie rysunku figury ludzkiej do grafiki użytkowej, n. p. plakat dwubarwny.

Przy końcu referatu pokazał p. Dołżycki rysunki figury ludzkiej oraz głowy, uczniów japońskich szkół średnich i na tym konferencję zakończono.

Fot. nr. 7 do art. „Zajęcia ochotnicze w rysunkach"

POKAZ PRAC UCZNIOWSKICH

W dziale tym umieszczać będziemy najbardziej charakterystyczne prace uczniowskie, wykonywane pod kierunkiem nauczycieli.

Redakcja prosi o nadsyłanie materiałów z terenu pracy.

Fot. nr 1 i 2. Nagroda przechodnia Opieki Rodzicielskiej przy Państw. Gimnazjum im. kr. Zygmunta Augusta w Wilnie dla najlepszego zespołu strzeleckiego.

Projekt uczniowski, wykonany pod kierunkiem p. Józefa Bodzińskiego. Fot. nr 1 projekt wykonany w glinie, fot nr 2 formy wycięte w drzewie.

Fot. nr. 3. Dekoracja sceny w Teatrze Wielkim w rocznicę śmierci Marszałka Józefa Piłsudskiego w maju 1938 r., wykonana przez uczniów Państw. Gimnazjum im. Adama Mickiewicza w Wilnie pod kierunkiem p. Wacława Narudzkiego.

Fot. nr 4 i 5. Gazetka ścienna „Żywot ucznia poczciwego“ wydawana w roku szkolnym 1937—38 przez klasę IVa Państw. Gimnazjum im. Hetmana K. Chodkiewicza w Lidzie pod kierunkiem p. Adolfa Popławskiego.

Fot. nr. 6 i 7. Dekoracje sal na uroczystości szkolne w Państw. Gimnazjum w Lidzie pod kierunkiem p. Adofla Popławskiego.

Fot. nr 8, 9, 10. Zajęcia ochotnicze uczniów (nic) w Ośrodku Tkackim przy Ognisku Rysunkowym w Wilnie.

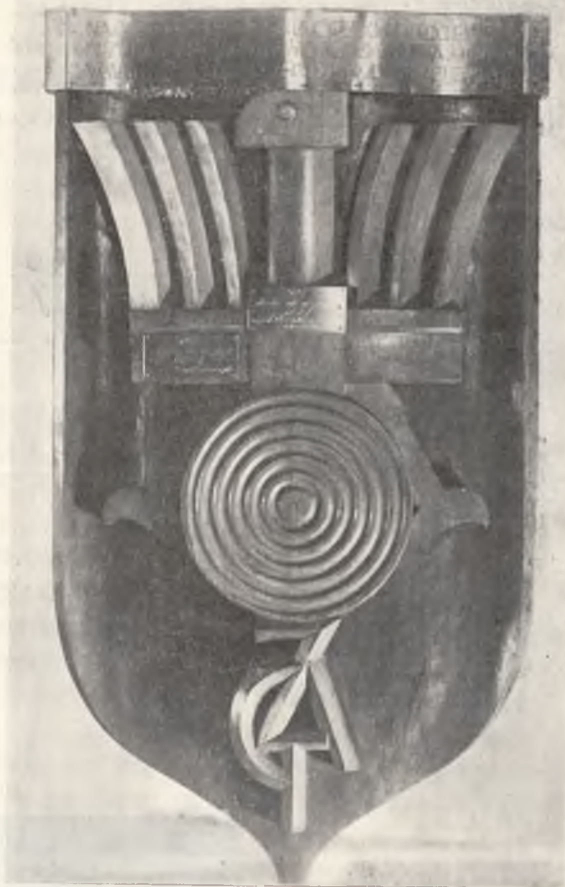
Fot. nr 8. Lniana tkanina czynowata. Fot. nr 9. Tkanina wełniana kilimowa. Fot. nr 10. Tkanina lniano-wełniana, czynowata. Tkaniny wykonane pod kierunkiem p. Heleny Trzebińskiej-Bodzińskiej.

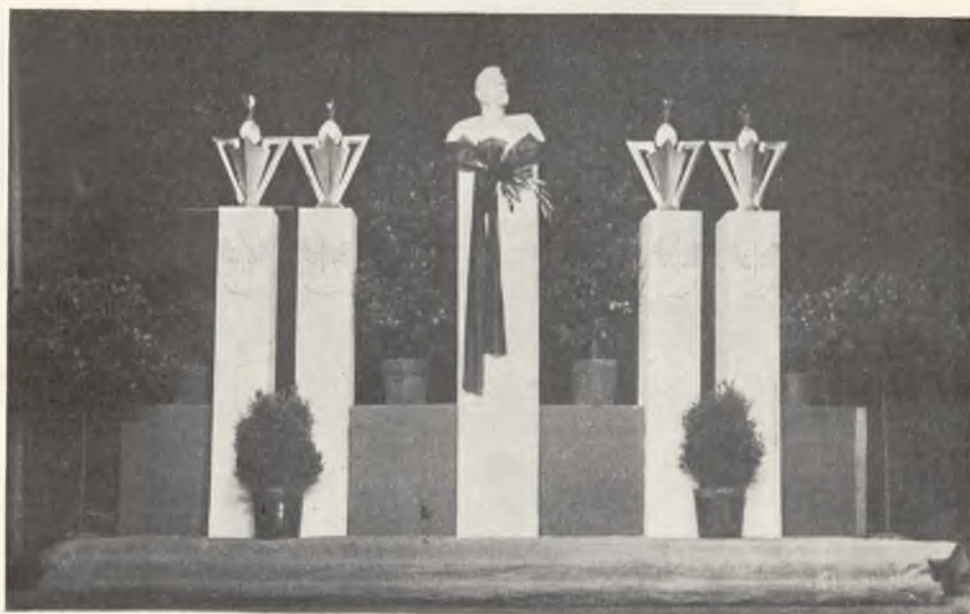
Fot. do art. „Zajęcia ochotnicze w rysunkach“

fot. nr. 1

fot. nr. 2

fot. nr. 3

ŻYWOT UCZNIA POCZCIWEGO

NR.4. 12.V.38.

1867–1935

fot. nr. 4

№2 ŻYWOT UCZNIA POCZCIWEGO 1.IV.38.

CO CHCIAŁBYM POWIEDZIEĆ NAD TRUMNĄ SYLWKA

NOWE WARUNKI POLITYCZNE W EUROPIE

„WODZU, PROWADŹ NA LITWĘ"

KUKA SŁOWO KROTKOFALARSTWIE

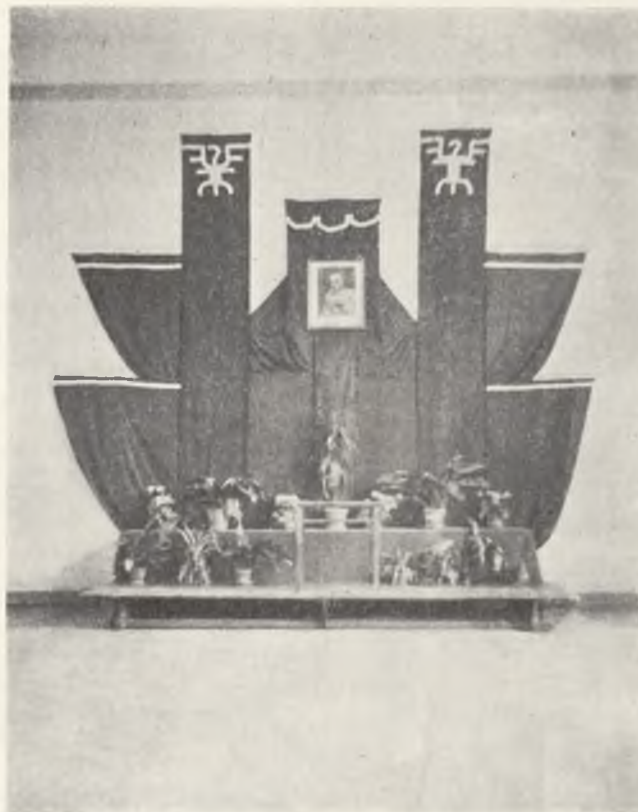
PIELGRZYMI PUSZCZY - GREY OWL

ODPOWIEDZI REDAKCJI

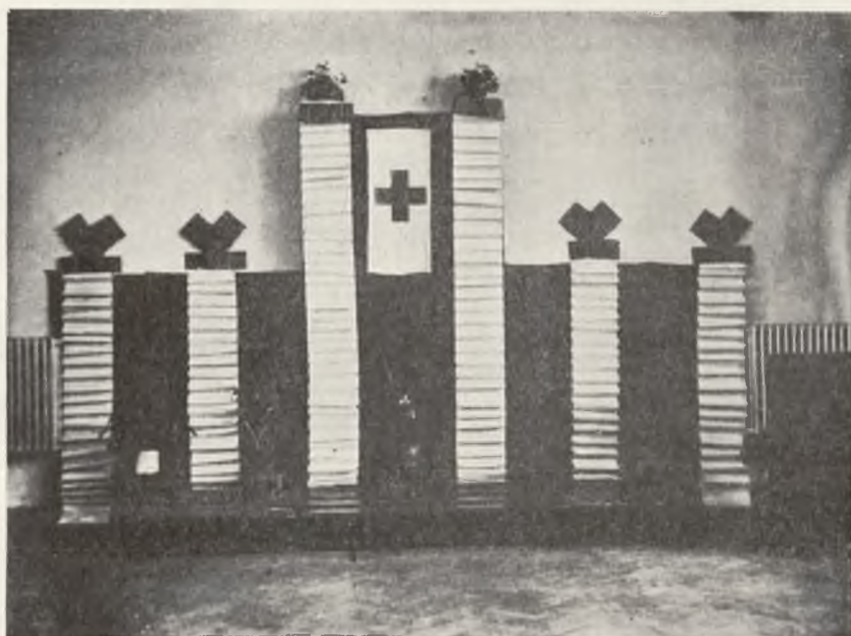
SKŁAD REDAKCJI

REWELLERZY GIMNAZJALNI

fot. nr. 5

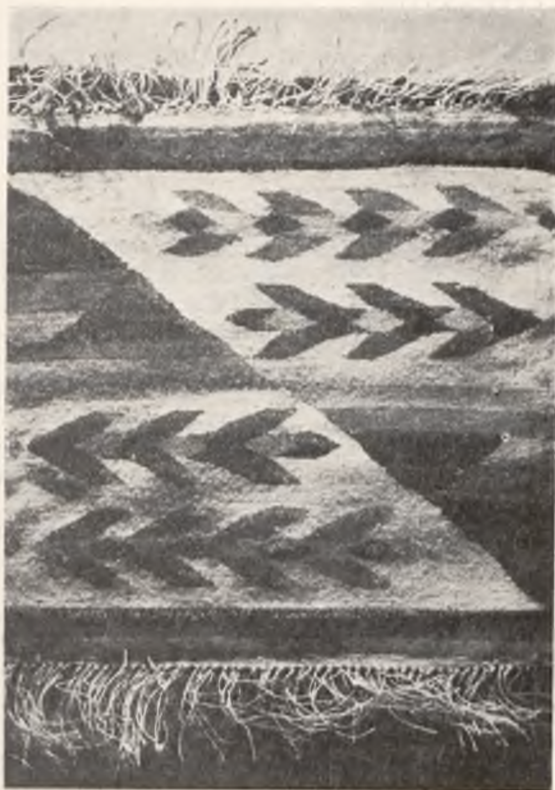
fot. nr. 6

fot. nr. 7

fot. nr. 8

fot. nr. 9

fot. nr. 10

LITERATURA

Książki ostatnio zakupione dla Ogniska metodycznego rysunków w Wilnie. (Biblioteka nauczyciela).

1. Łoza St. Ordery i odznaczenia polskie. Państw. Wyd. Książek Szkolnych we Lwowie, 1938. (zł. 2.60).
2. Pęczkowski M. mjr. dypl. Umundurowanie wojska, marynarki wojennej i przysposobienia wojskowego w Polsce. Wyd. Główna Księgarnia Wojskowa. Warszawa 1935 r. (zł. 3).
3. Karpińska Irena. Dekoracje i kostiumy. Estetyka wnętrza, zajęcia zdobnicze w świetlicy. Skład Główny w Instytucie Oświaty Dorosłych. Warszawa ul. Reja 9. R. 1936. (zł. 2).
4. Lam Wład. Malarstwo i jego zasady. Wydanie II. Wyd. Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Lwów 1937 r. (zł. 2.50).
5. Lam Wład. Jak posiąść wiedzę malarską. Nakładem Księgarni Naukowej. Lwów 1938 r. (zł. 3.50).
6. Homolacs Karol. Wychowawcze znaczenie sztuki. Składy główne: „Nasza Księgarnia" S. A. Zw. Naucz. Polskiego. Warszawa, Lublin, Wilno; Księgarnia Krzyżanowskiego, Kraków. (90 gr).
7. Dr. Edward Łepkowski. Jan Matejko. Wydawnictwo S. A. Krzyżanowski. Kraków 1938 r. (zł. 7.50).
8. Szuman Stefan i Brzychczy Karol. Rozwój kolorystyki w sztuce dziecka. Wydawnictwo Naukowego Towarzystwa Pedagogicznego. Skład Główny „Nasza Księgarnia", Sp. Akc. Z. N. P. Warszawa, Świętokrzyska 18, 1938 r. (zł. 4.00).
9. Chodowicki B. Rysunek zawodowy dla I klasy szkół stolarskich. Wyd. Książnica-Atlas. Lwów—Warszawa 1938 r. (zł. 2.10).
10. Dr. Arnold Renc. Farby malarskie. Wyd. Tow. Oświaty Zawodowej, Warszawa 1938 r. (zł. 1.10).
11. Dr. Arnold Renc. Jak badać farby malarskie. Wyd. Tow. Oświaty Zawodowej, Warszawa 1938 r. (zł. 1.10).
12. Schmid A. Konstruierende Perspektive. Wyd. Otto Maier. Ravensburg. (zł. 4.40).
13. Gruber A. Perspektive nach der Natur. Wyd. Otto Maier. Ravensburg. (zł. 4.40).
14. I. van Dijck. Wie lerne ich zeichnen? Zeichenvorlagen für Jung und Alt. Wyd. Koehler Ametang. Lipsk. (zł. 5).
15. Johnston E. Schreibschrift, Zierschrift und angewandte Schrift. Wyd. Klinhardt et Biermann. Berlin W. 62. (zł. 14.50).
16. Eberle O. Schrift, Schreiben und Zeichnen. Einführung in die techniken. Wyd. Otto Maier, Ravensburg. (zł. 5.25).
17. Schürmeyer W. Holzschnitt und Linoleum schnitt. Wyd. Otto Maier. Ravensburg. (zł. 4.40).
18. Gruber A. Technisches Zeichnen. Wyd. Otto Maier. Ravensburg (zł. 3.20).

SPRAWY REDAKCYJNE.

Zamiarem redakcji jest dostarczenie czytelnikom materiału, dotyczącego urządzeń szkolnych, organizacji pracy i zagadnień dydaktycznych w nauczaniu rysunków.

W niedalekiej przyszłości inne ogniska metodyczne rysunków w Polsce zaopatrywać będą pismo w materiał, opracowany na swoich terenach. Zwracamy się do Koleżanek i Kolegów z apelem o współpracę. Każdy wartościowy pomysł podamy do wiadomości czytelników. Artykuły, przesłane do druku, powinny być napisane wyraźnie i umieszczone na jednej stronicy arkusza papieru. Wymiar zdjęć fotograficznych ustaliliśmy 80 × 120 mm. dla formatów tak poziomych, jak pionowych. Chodzi nam o nawiązanie kontaktu z Kolegami ze wszystkich dzielnic Rzeczypospolitej. Niech węzły koleżeństwa zacieśnią się na gruncie wspólnych celów, na płaszczyźnie rzetelnej, twórczej, zespołowej pracy. Powodzenie czasopisma i rozmach jego działalności uzależniamy w wielkiej mierze od ustosunkowania się do niego Koleżanek i Kolegów.

OD ADMINISTRACJI.

Podstawą egzystencji każdego pisma są jego prenumeratorzy. Administracja „Rysunku w szkole" prosi czytelników o możliwie szybkie wpłacenie prenumeraty.

Zachęcamy jak najgoręcej Kolegów-rysowników do jednania nowych prenumeratorów.

Jesteśmy przekonani, że apel nasz zostanie zrozumiany przez wszystkich naszych Kolegów i Przyjaciół w całej Polsce, którym zależy na rozwoju nauki rysunków w szkole.

ZGŁOSZENIA NA PRENUMERATĘ należy przesłać do Wilna pod wypisanym na blankiecie P.K.O. adresem. Opiewać ono powinno na czas co najmniej jednoroczny (tylko kalendarzowy od stycznia do grudnia). Zgłoszenia półroczne lub kwartalne nie mogą być uwzględnione. Przedpłatę w kwocie zł. 8.— wnosić należy do administracji czasopisma „Rysunek w szkole" Wilno, **Konto czekowe Nr 701.062.**

Numer 2-gi czasopisma ukaże się w pierwszych dniach maja b. r. Ze względu na określenie ilości nakładu koniecznym jest ustalenie liczby prenumeratorów z ostatecznym terminem do 30 marca.

KONKURS RYSUNKOWY Nr 1

NASZEGO CZASOPISMA

DLA UCZNIÓW (NIC), UCZĘSZCZAJĄCYCH NA NAUKĘ RYSUNKÓW.

Temat:

Obserwacja i szkicowanie przedmiotów ze sztuki ludowej.

Budownictwo (kapliczki, krzyże, budynki mieszkalne i gospodarcze). Tkaniny barwne. Hafty kolorowe. Ubiory regionalne. Ceramika. Kowalstwo (krzyże na szczytach kapliczek, nadgrobkach, bramach cmentarnych). Wyroby z drzewa. Zabawki i tp.

Zadanie: I. rysunek szkicowy poobserwacyjny.
II. rysunek z natury.

Technika wykonania dowolna.

Format papieru rysunkowego: Grupa I-sza A3
Grupa II-ga A2

Nagrody w grupie pierwszej: I zł 10, pięć II-gich po zł 5.
w grupie drugiej: I zł 20, pięc II-gich po zł 10.

Termin nadsyłania prac konkursowych upływa z dniem 1 maja b. r.

REGULAMIN KONKURSÓW REDAKCJI CZASOPISMA „RYSUNEK W SZKOLE".

1. W konkursach mogą brać udział wyłącznie uczennice i uczniowie. Grupa I-sza, szkoły powszechne. Grupa II-ga, szkoły średnie.
2. Każda praca konkursowa musi być opatrzona nagłówkiem, zawierającym pełne brzmienie tematu konkursowego, numer konkursu i godło autora z zaznaczeniem grupy.
3. Do pracy winna być dołączona koperta zamknięta i opatrzona na zewnętrznej stronie godłem autora, (godłami autorów), a zawierająca wewnątrz: nazwisko i imię autora, szkołę, klasę.
4. Prace winny być nadsyłane ściśle w terminach, przy czym jako datę nadesłania przyjmuje się datę stempla pocztowego.
5. Prace winny być rysowane w technikach, określonych przez Konkurs.
6. Prace rozpatruje stałe Jury Konkursowe przy Redakcji czasopisma, którego skład będzie podany do wiadomości czytelników.
7. Nagrody będą oznaczone w sumie pieniężnej, przy czym Redakcja zastrzega sobie prawo zamiany kwoty pieniężnej na książki lub inne przedmioty wartościowe.
8. W razie przyznania nagrody autorowi, który był już w jednym z poprzednich konkursów nagrodzony, Jury może przyznać nagrodę następnej pracy.
9. Niezastosowanie się do pkt. 1—5 niniejszego regulaminu powoduje automatyczne wykluczenie pracy od udziału w konkursie.
10. Prace nagrodzone na konkursie będą reprodukowane w czasopiśmie, autorzy będą wymienieni nazwiskami z podaniem szkoły.

Redakcja zastrzega sobie prawo druku wszystkich prac konkursowych bez honorowania autora. Rysunków, przysyłanych na konkurs nie zwraca się.

Druk. Artystyczna „Grafika", Wilno, Tatarska 22.

KOŚCIOŁY WILEŃSKIE

Fot. E. Zdanowski.

„RYSUNEK W SZKOLE" KWARTALNIK. ORGAN ZESPOŁU NAUCZYCIELI RYSUNKÓW OGNISKA METODYCZNEGO W WILNIE. WYCHODZI W 4-CH ZESZYTACH ROCZNIE. SKŁAD GŁÓWNY, ADRES REDAKCJI I ADMINISTRACJI WILNO, OGNISKO METODYCZNE DLA NAUKI RYSUNKÓW, UL. MAŁA POHULANKA 7. KONTO P. K. O. 701.062.